

A vibrant kingfisher is captured in mid-flight, its wings spread wide, as it catches a small fish in its beak. The bird's feathers are a brilliant blue with a white and orange-red breast. The background is a soft, out-of-focus green and yellow, suggesting a natural, outdoor setting. Water splashes are visible in the lower right corner, indicating the bird has just landed or is about to. The overall scene is dynamic and colorful.

Jaarverslag 2020

STICHTING HET ZUID-HOLLANDS LANDSCHAP

Zuid-Hollands Landschap natuurlijk dichtbij

Inleiding	3
Voorwoord	4
1. Activiteitenverslag	6
1.1 Natuurontwikkeling	7
1.2 Regio Kuststreek	10
1.3 Regio Veenweiden	12
1.4 Regio Eilanden	14
1.5 Vrijwilligers & De Groene Motor	16
1.6 Marketing, Communicatie & Fondsenwerving	18
1.7 Bedrijfsvoering	20
2. Bestuursverslag	21
2.1 Doelstelling, missie en visie	22
2.2 Doelrealisatie	22
2.3 Financieel beleid	23
2.4 Belangrijkste risico's en onzekerheden	27
2.5 Governance	28
2.6 Communicatie met belanghebbenden	32
2.7 Maatschappelijke aspecten van ondernemen	33
2.8 Vrijwilligers	33
2.9 Corona	33
3. Toezichtsverslag	35
4. Financieel verslag	38
5. Overige gegevens	62
6. Bijlagen	67

Een bijzonder jaar

Nooit was het belang van natuur in de directe omgeving zo duidelijk als in 2020. De coronacrisis zorgde dat Zuid-Hollanders, jong en oud, massaal onze natuurgebieden (her)ontdekten. Tegelijk toonde de drukte die daardoor ontstond ook overduidelijk aan dat onze provincie méér beschermde natuur nodig heeft. Aan dat aspect, het verwerven van nieuwe natuur, konden we door corona minder bouwen dan andere jaren. Des te meer energie staken wij in het beschermen, beheren en ontwikkelen van de bestaande natuur in onze provincie.

Een organisatie als het Zuid-Hollands Landschap staat niet stil, maar beweegt mee met de behoeften van de natuur en de mens, waarbij we altijd de verbinding en de balans tussen die twee bewaken. Hoewel de wereld in 2020 deels tot stilstand leek te zijn gekomen, groeide en bloeide de natuur - en het Zuid-Hollands Landschap - door. In dit Jaarverslag 2020 nemen wij u mee in onze organisatie, activiteiten en financiële resultaten van het afgelopen jaar en kijken wij met u vooruit naar 2021. Ook dan hopen wij weer alle steun te krijgen van onze donateurs en subsidieverstrekkingen. Dankzij uw steun maken wij Zuid-Holland mooier.

De in dit verslag opgenomen jaarrekening is ingericht conform de 'Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties'. De richtlijn vormt een essentieel onderdeel van de beoordelingen die worden verricht door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) in het kader van de CBF-erkenningsregeling.

Het belang van natuur dichtbij

Zo druk als het in onze gebieden was, zo heb ik dat in mijn tijd bij het Zuid-Hollands Landschap nog niet meegemaakt. Natuurlijk was corona de oorzaak. Het liet zien hoe belangrijk een fijne groene omgeving dicht bij huis is voor inwoners van onze verstedelijkte provincie. Het legde ook pijnlijk bloot hoe schaars natuur in Zuid-Holland is, want het was vaak dringen in onze natuurgebieden. Die druk op de natuur en daarmee ook op onze organisatie zorgde voor flinke uitdagingen. Ik ben trots op alle medewerkers die keihard werkten om de toeloop in goede banen te leiden.

Kansen

Corona biedt de natuur ook kansen! Veel mensen, bedrijven en beleidsmakers zijn nu echt overtuigd van het belang van natuur dichtbij. 'Natuur beleven alsof de boswachter met je meeloopt' is een van onze speerpunten in het Meerjarenbeleidsplan. 'Live' bleek dat onmogelijk, maar via onze digitale kanalen groeide juist het contact. Leg je dat naast de enorme bezoekersaantallen in 2020, dan mag je stellen dat heel veel Zuid-Hollanders onze natuurgebieden beleefd en ontdekt hebben. Wij willen deze mensen aan ons binden om structureel méér beschermde natuur te verwerven. Voor concrete aankopen lagen de processen stil, maar we werkten verder aan onze plannen voor onder andere de Bonnenpolder, de Krimpenerwaard en de Vijfheerenlanden.

Investeren

2020 begon als het jaar van de stikstofcrisis. Een gunstig gevolg hiervan was de roep vanuit werkgeversorganisaties en Bouwend Nederland om te investeren in natuur. Steun vanuit die hoek kunnen wij bij onze aankoopplannen prima gebruiken.

Samenwerking

Agrariërs lieten zich wat stikstof betreft ook gelden. De sector polariseerde: een deel ging hard de strijd aan, een ander deel zocht juist de samenwerking. Dat laatste bleek uit onder andere de langjarig pachtcontracten die we afsloten met agrarische bedrijven en de oprichting van het Natuurbeheercollectief Krimpenerwaard. Ook over ontwikkelingen in het Buitenland van Rhoon ben ik enthousiast.

Vrijwilligers

Door corona kwam het vrijwilligerswerk nagenoeg stil te liggen. Vanuit onze organisatie en De Groene Motor deden we er alles aan om de vrijwilligers toch betrokken te houden, maar het echte sociale contact ontbrak. Omdat vrijwilligers zo veel werk verzetten, had het consequenties voor ons beheer. Ook gingen evenementen, activiteiten en cursussen niet door; we hebben er alle vertrouwen in dit in 2021 te kunnen inhalen.

Beheer op orde

Ondanks het gemis van onze vrijwilligers werkten we in 2020 onze achterstand in beheerplanning weg. De inhaalslag, die we met collega's en externe bureaus maakten, leidde ook tot nieuwe inzichten. In september zijn we - met succes - opnieuw beoordeeld voor onze SNL-certificering. De beheerplanning is op orde en duidelijk in de organisatie geborgd. Het is nu zelfs zo dat we onze werkwijze delen als 'best practice' met andere Landschappen, bijvoorbeeld met betrekking tot het gebruik van ons terreinbeheersysteem CMS-i.

Goed jaar

Financieel draaiden we een goed jaar, zoals u kunt zien in de jaarrekening. Het geeft ons de ruimte om substantieel te gaan investeren in versterking van natuur en landschap. Enige voorzichtigheid blijft wel geboden, gezien de waarschijnlijkheid van een economische recessie en de gevolgen voor onze financiën in komende jaren.

We verwelkomden ruim 2.000 nieuwe Beschermers en we zien een toename van actiematige donaties. De steun vanuit het bedrijfsleven is - begrijpelijk - achtergebleven. Een mooi lichtpunt is het pilotproject 'Valuta voor Veen', ik zie daarmee zeker kansen voor ons veenweidengebied.

De organisatie is op orde, we hebben nieuwe mensen ingewerkt en behoorlijke inspanningen geleverd om medewerkers ook in tijden van corona een goede werksituatie te bieden. Dankzij allerlei digitale middelen lukte dat, maar het gemis aan onderling contact was er zeker.

Een snel groeiend aantal mensen weet ons te vinden. Onze missie - bouwen aan een groener en gezonder Zuid-Holland - is actueler dan ooit. Met onze deskundige medewerkers, betrokken achterban en bevlogen vrijwilligers gaan wij daar absoluut mee door.

Michiel Houtzagers

Directeur-bestuurder Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

1. Activiteitenverslag

(On)verwachte ontmoetingen

Muggenorchis

Door kundig beheer weten wij welke planten en dieren in bepaalde gebieden voorkomen. Is alles maakbaar? Gelukkig niet! Soms was het succes groter dan verwacht en soms hadden onze bezoekers, boswachters en vrijwilligers juist ónverwachte ontmoetingen.

Een bijzondere ontdekking op het Groene Strand was in augustus de grote muggenorchis, inmiddels een zeer zeldzame soort in Nederland. De bloemen ruiken heerlijk, vier van de vijf bloeiende exemplaren werden dan ook door reeën opgegeten... Maar we kunnen ze zeker terugverwachten in de komende jaren.

Uitzonderlijk

Door de droogte was 2020 voor veel weidevogels een slecht jaar. Natuurgebied De Huibert vormde een sensationele uitzondering, in dit kleine reservaat bij Leerdam klopte dan ook alles: rust, zeer bloemrijk, nat en weinig roofdieren. Onder andere het succes van de grutto was groot, het aantal broedpaartjes groeide van drie in 2017 naar 23 in 2020!

Bloemenzee

Het Paddenpad tussen Hollandse IJssel en Lek was in mei/juni een bloemenzee van moeraswespenorchissen. In De Van Dixhoorndriehoek bloeiden maar liefst zes soorten: moeraswespenorchis, rietorchis, steenrode orchis, gevlekte orchis, hondskruid en vleeskleurige orchis.

Klimaatverandering

Onze boswachters hebben tot 25 november moeten maaien in de weidevogelgebieden in de Krimpenerwaard. Dat is niet eerder voorgekomen. Het gras-groeiseizoen wordt door klimaatverandering steeds langer. En daarmee het natuurbeheer intensiever en kostbaarder.

Pestvogel

Pestvogel...

Eind december zorgde de pestvogel voor rumoer onder vogelaars, op sociale media en op tv: hij was waargenomen, onder andere bij de Zeetoren! Veel vogelliefhebbers wilden hem zien en gingen naar de duinen van Hoek van Holland.

...en veel meer vogels

- Grijze wouw, blauwstaart en zwartkopgors waren drie van de vele dwaalgasten die zich in het najaar, hét vogeltrekseizoen, lieten zien op het Groene Strand en de Slikken van Voorne.
- Twee nieuwe broedvogels in duingebied De Banken: goudvink en boomleeuwerik. Bovendien werd de dodaars hier zeven keer - een record - waargenomen.
- In een natuurgebied als het Spanjaards Duin horen plevieren thuis. Mooi dat onze boswachters er minstens drie keer een bontbekplevier en vier keer een kleine plevier zagen. Rust is belangrijk voor deze vogels.
- De zeldzame roodmus werd gezien in De Van Dixhoorndriehoek. Ook waren daar negentien waarnemingen van de nachtegaal.
- Een vrij schaarse broedvogel vond zijn territorium in polder Achthoven: de opvallend geel gekleurde wielewaal, regelmatig liet hij zijn bijzondere lied horen.
- Boswachters stelden meerdere territoria vast van de koekoek in de Zouweboezem en bij het kijkscherp broedde een porseleinhoen!
- Bijna alle vlotjes voor de zwarte stern werden door de vogels bezet en dat leverde een flink broedsucces in polder Den Hoek. Veel voorbijgangers genoten ervan, want het was vanaf het fietspad goed te zien.

Insecten

Op veel plekken rond Ouddorp op Goeree-Overflakkee is de gaffelwaterjuffer sinds het afgelopen jaar een veel voorkomende juffersoort, op Voorne zagen we hem eveneens. Het gaat goed met de koninginnenpage. Op het Groene Strand voerden we werkzaamheden uit waardoor spontaan de wilde peen tevoorschijn kwam. Dat is dé waardplant voor deze mooie grote page. Ook een andere vlinder, de keizermantel, nam in onze duingebieden in aantal toe. In de Vijfheerenlanden werd de moeraskokermot waargenomen. De vriendelijke harkwesp graaft in zanderige grond en heeft warmte nodig, die was er in de zomer van 2020 genoeg. Inmiddels is deze graafwesp in onze duinnatuur geen zeldzaamheid meer.

Kolonies & Burchten

In de Crezée- en Sophiapolder hadden we succesvolle kolonies van kluten, kokmeeuwen en visdieven. Ook met de bever ging het goed in 2020; ze zijn behalve in deze twee polders ook gezien in of bij Ridderkerkse Griend, Klein Profijt, Ruigeplaatbos, Brielse Meer, Kleine Beer, de Zaag, buitenlanden Ammerstol en Visserschplaat. We telden veertien burchten. Op de Kleine Zaag heeft zich een nieuwe reigerkolonie gevestigd.

Zeldzaam & Kwetsbaar

De grauwe klauwier staat op de Rode lijst. In het najaar bracht deze vogel een bezoek aan de Berkenwoudse Driehoek. Een andere leuke Rode-lijstsoort die is waargenomen is de grote karekiet. Hij werd gehoord en gezien in de Hooge Boezem achter Haastrecht en in de Zouweboezem. Ook blonde zegge staat op de Rode lijst; we zagen dat deze grasachtige soort het goed deed in onze natte hooilanden. De kwetsbare kamsalamander komt voor in poelen in de Vijfheerenlanden en dit jaar is hij ook aangetroffen in de Veerstablokboezem. De salamanders plantten zich dit jaar in een klein aantal van deze poelen succesvol voort.

Kamsalamander

Keizermantel

Deskundig en ervaren

De waardevolle natuur en cultuurhistorie op onze landgoederen houden we in stand. Tegelijk zorgen we dat de voorzieningen voor bezoekers robuust én actueel blijven. In 2020 hebben we extra geïnvesteerd; soms konden we een project afronden, soms was het onderdeel van meerjarig onderhoud.

Jong en oud geniet

Om drie voorbeelden te noemen... Op Huys te Warmont startten we met herstel van oude bomenlanen en troffen we voorbereidingen om de tuin van de Oranjerie weer historische allure te geven. In ons nieuwe speelbos op Nieuw Leeuwenhorst ontvingen we véél kinderen vanuit de gehele regio. Op Ockenburgh omzoomden we i.s.m. gemeente Den Haag de statige oprijlaan met duizenden bloembollen. Daar gaan bezoekers straks van genieten!

Goed gevonden

Veel van onze gebieden werden in coronatijd flink bezocht. Dat leverde, naast meer toezicht en meer afval, veel nieuwe contacten op met mensen die onze gebieden en het Zuid-Hollands Landschap nog niet kenden.

Aanvraag status

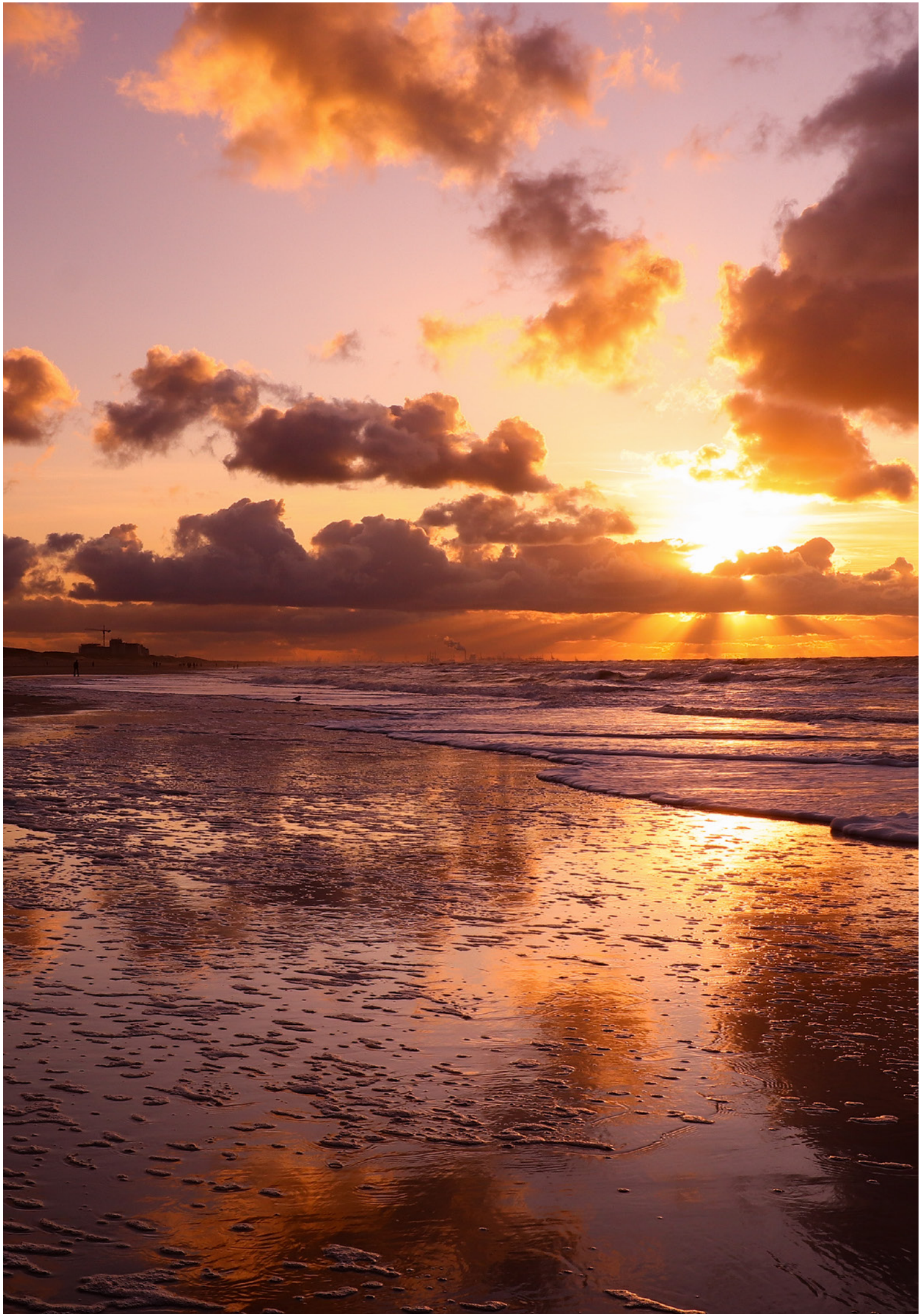
De statusaanvraag voor Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD) loopt. In 2020 voerden wij, als één van de NPHD-partners, overleg binnen dit brede samenwerkingsverband; onze kracht ligt onder andere in onze deskundigheid en ervaring als natuurbeheerder. NPHD, van Hillegom tot Hoek van Holland, heeft veel kwetsbare natuur terwijl de recreatiedruk vaak groot is. De brede samenwerking biedt kans om zonerings als middel in te zetten waardoor recreanten zich spreiden en de natuur beter beschermd wordt.

Maaisel

Om het verstuiwen van het Spanjaards Duin te voorkomen, is maaisel van Dunea uit Solleveld en Meijendel gebruikt als strooisellaag. Een concreet, eerste voorbeeld van samenwerking onder de vlag van NPHD.

Typisch Kuststreek

De kustlijn is het drukst bevolkte deel van de provincie. Onze natuurgebieden zijn jonge duingebieden, bossen, weidevogelpolders en eeuwenoude landgoederen. Deze groene reservaten hebben één ding gemeen: ze liggen vlak bij grote steden en worden door natuurliefhebbers, rustzoekers, sporters en recreanten graag bezocht.

Samen met boeren

Ondanks de landelijke patstelling tussen 'natuur' en 'boeren' vinden agrariërs en het Zuid-Hollands Landschap elkaar steeds beter. Zo richtten we het Natuurbeheercollectief Krimpenerwaard op. Doel: samen met natuurinclusieve en reguliere boerenbedrijven tot beter beheer komen van weidevogelgebieden, al dan niet met agrarisch medegebruik. Namens het Zuid-Hollands Landschap is Teunis Jacob Slob - ook lid van onze raad van toezicht - voorzitter a.i.

Gunstige grondruil

Samen met agrariërs kwamen we tot grondruil in de Krimpenerwaard. Daardoor realiseerden wij meer aaneengesloten natuur in Polder de Nesse en de Berkenwoudse Driehoek en kregen boeren meer aaneengesloten veenweidegebied voor agrarisch medegebruik. Ook sloten wij met vier agrarische bedrijven langlopende pachtcontracten af voor optimaal weidevogelbeheer.

Purperreigers

Na zes jaar praten over het Natura 2000-beheerplan startten we met de kwaliteitsimpuls van de Zouweboezem. Ook het natuurherstel in Nespolder is positief voor moerasvogels zoals de purperreiger.

Valuta voor Veen

Met Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland tekenden we een overeenkomst in het kader van Valuta voor Veen. De Nesse wordt een van de proeftuinen voor dit landelijke project.

Erfgoed en groen

Dankzij een succesvolle actie en een groot legaat knapten we eendenkooi Nooitgedacht en onze andere vier eendenkooien op. Onder andere het kooibos van Nooitgedacht is hersteld.

Minder...

Soms gaat het minder: er was sabotage aan een stuw in weidevogelreservaat De Nesse, waardoor veel schoon regenwater wegstroomde. Daarnaast bleek door corona de recreatiedruk soms hoog; men ging zelfs afgesloten weidevogelgebieden in.

Code Rood

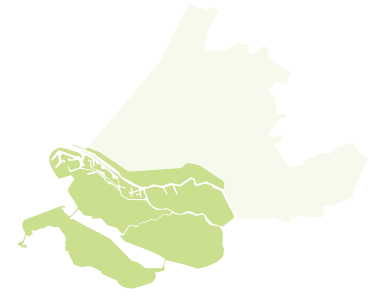
We sluiten positief af, de weidevogelcampagne leverde veel geld op! Dat gaf ons de mogelijkheid om in de pachtcontracten optimaal beheer voor weidevogels vast te leggen, zoals vaker maaien, stoppen met mesten etc. De resultaten gaan we vanaf 2021 zien.

Typisch Veenweiden

Dikke lagen veen kenmerken onze natuurgebieden. De mens vormde hier het landschap, bestaande uit smalle stroken landbouwland tussen duizenden kilometers sloten. Het land werd - en is nog steeds - een paradijs voor weidevogels.

Met nieuwe energie

Het team Eilanden was in 2020 behoorlijk in beweging: twee boswachters en het regiohoofd kwamen er nieuw bij. Inwerken kostte even tijd, maar inmiddels is het team op sterkte en klaar voor de toekomst.

Water overwinnen

De voortdurende getijdenstroom op Sophiapolder zorgt voor spectaculaire natuur, tegelijk ondermijnt het ook de omliggende dijken. In samenwerking met Rijkswaterstaat zijn de dijken versterkt en de fundering van het bezoekerspunt is aangevuld. Daarnaast is hard gewerkt aan de voorbereiding van een vernieuwd voetveer naar Natuureiland Sophiapolder. Zo wordt het dynamische gebied voor bezoekers weer veilig en beter toegankelijk.

Natuurfonds

In oktober formaliseerden Zuid-Hollands Landschap, Natuurmonumenten, gemeente Westvoorne, Eneco en Vattenfall hun samenwerking in het Natuurfonds Voornes Duin & de Voordelta Westvoorne. Samen met Natuurmonumenten beheren wij de komende vijftien jaar het fonds, bedoeld om de natuur op Voorne-Putten te versterken.

Kluten

De Crezéepolder is inmiddels beroemd om zijn bijzondere klutenkolonie. De kluten vinden rust en bescherming in het afgescheiden gebiedsdeel van drinkwaterbedrijf Oasen. We zijn er trots op dat we voor dit deel van de polder een beheeroverkomst tekenden met Oasen. Eerder al bereikten we overeenkomst met het Waterschap over het beheer van de omliggende polderdijken. Zo werken we samen met partijen aan bijzondere getijdennatuur.

Vanuit Limburg

Met een bijdrage van Ladies' Circle 40 Voorne kochten we vier jonge Galloway runderen aan. Deze jonge ossen, opgegroeid bij het Limburgs Landschap, voelden zich meteen thuis in de Duinen van Oostvoorne. Hiermee is de kudde met tien dieren weer op sterkte. Langzaam nemen we afscheid van onze oudere dieren, sommige zijn inmiddels zo'n vijftien jaar.

Visarend boven de Crezéepolder

Typisch Eilanden

De delta van Maas en Rijn is een lappendeken van eilanden, dicht bij de Rotterdamse haven. Ingeklemd tussen Brouwersdam op Goeree-Overflakkee en de Biesbosch bij Ridderkerk ligt hier de regio Eilanden. Natuureilanden, forten, landgoederen, grasland met weidevogels, duin en slikken... variatie volop.

Volop initiatieven

Het team van de afdeling Vrijwilligers en De Groene Motor bleef in dit lastige jaar overeind en reageerde samen met de vrijwilligers geweldig op de veranderende omstandigheden. We ontwikkelden veel activiteiten, vaak nét even anders.

Kluspakketten & Vouchers

Steeds meer mensen vonden ons voor hulp en advies op ons platform zelfdoeninz.nl. De gratis uitleen van gereedschap aan vrijwilligers breidden we uit met kluspakketten waaronder tassen, bolderkarren, kruiwagens en een aanhanger met gereedschap voor specifieke activiteiten of evenementen. Ook de voucherregelingen voor financiële ondersteuning van vrijwilligerswerk waren in 2020 weer succesvol. Bovendien heeft de provincie besloten de subsidie voort te zetten, zodat we vrijwilligersinitiatieven kunnen blijven ondersteunen. Vanuit Stichting Holland Rijnland bieden we deze dienst ook aan. Ook met Fonds 1818 werd een nieuwe samenwerking beklonken.

Nieuwe vormen

In plaats van de landelijke Natuurwerkdag kwam een mooi digitaal alternatief vanuit het project Nieuwe Vormen Vrijwilligerswerk. Dat leverde kruisbestuiving op tussen jong en oud. Bijvoorbeeld: jongeren leren wilgen knotten en zij leren aan de meer ervaren vrijwilligers hoe je Instagram inzet voor bestaande vrijwilligersgroepen. Uit hetzelfde project ontwikkelde zich ook de digitale 'Klussenbank' waarmee je helpende handen vindt die, binnen de coronamaatregelen, de klus klaren.

Boerenlandvogels

Actieplan Boerenlandvogels dreigde voor het jaar 2021 uit de provinciale begroting geschrapt te worden. Voor noodzakelijk vrijwilligerswerk binnen dit actieplan zouden wij zo een flink budget 'kwijt' raken, terwijl deze financiële impuls jaarlijks tot en met 2027 was toegezegd. De beheerbudgetten ten bate van weidevogels, voor terrein behorende organisaties, werden hiermee ook veilig gesteld. Burgers en de Zuid-Hollandse natuur- en landschapsorganisaties trokken samen op en dat geluid werd in de Provinciale Staten gehoord. Zo kunnen we Actieplan Boerenlandvogels door onze gezamenlijke inzet continueren!

En méér

- Ockenburgh-vrijwilligers hebben weer hun eigen onderkomen.
- Voor de Zuid-Hollands Landschap vrijwilligers zijn stappen gezet voor het vernieuwen van hun kleding.
- We bleven participeren in succesvolle projecten zoals 'Gezond Natuur Wandelen' en trekken vanaf 2020 in Zuid-Holland de kar voor het landelijke project 'het Groene Strand'.
- Een leverancier bleef met duizenden perenbomen zitten. Door snel te reageren maakten we een paar duizend Zuid-Hollanders blij. Goed voor het landschap en ons imago, het waren veel nieuwe contacten!
- In plaats van de reguliere Vrijwilligersdag maakten we een inspirerende film over en voor vrijwilligers.

Zuid-Hollands Landschap

Menu

Filmpje: 5 thuisblijvers

dinsdag 15 december 2020

Ieder najaar trekken er veel vogels naar het zuiden om daar te overwinteren. Andere vogels, die noordelijker broeden, komen juist hierheen. Maar er zijn ook vogels die helemaal niet weggaan, de zogenoemde standvogels. Die blijven lekker in Nederland. En het leuke is: deze 'thuisblijvers' kun je de hele winter bewonderen! Ken je ze allemaal?

Iedere maand het laatste nieuws: www.zhl.nl/nieuwsbrief

Bouwen aan een sterk merk

2020 was ook voor de afdeling Marketing, Communicatie & Fondsenwerving een uitdagend jaar. Er was een wisseling van het afdelingshoofd en corona stelde ons voor communicatieve uitdagingen in verband met drukte en overlast. Met (online) communicatie vonden we een balans tussen 'verwelkomen' en 'waarschuwen'.

Keuzes maken

De grote behoefte aan natuur dicht bij huis bracht ook nieuwe kansen. Zo verwelkomden we ruim 2.000 nieuwe Beschermers. We zijn, mede aan de hand van marktonderzoek en analyse van onze wervingsmethodes, begonnen de basis van de afdeling MCF te versterken. We testten nieuwe fondsenwervende methodes, verschillende uitingen en zetten telemarketing in om beter te begrijpen wat onze (potentiële) donateurs overhaalt om zich aan ons te verbinden. Dit hielp om keuzes te maken, zodat we in 2021 succesvoller kunnen werven. Ook investeerden we in een uitgebreid nalatenschappenprogramma, online werving en ons e-mailmarketingprogramma.

Partners

In oktober 2020 werd het Natuurfonds Voornes Duin & de Voordelta Westvoorne beklonken. Uitbreiding van onze partnerschappen met bedrijven bleek lastig vanwege de coronacrisis. Door in deze periode wel te investeren in relaties, vertrouwen we erop dat we in 2021 weer groei in bedrijfspartnerschappen kunnen realiseren. Sterke samenwerkingen met partners als Greenchoice werden gecontinueerd en de samenwerking met de Nationale Postcode Loterij werd voor vijf jaar verlengd!

Nationale Postcode Loterij

De Postcode Loterij stelde ons ook in 2020 in staat om een aantal prachtige projecten uit te voeren, zoals de huisvesting van vleermuizen in Fort Penserdijk; een kwaliteitsimpuls van de Oranjeplassen; beheermaatregelen in de Zouweboezem om het leefgebied van moerasvogels te verbeteren en ingrijpende verbeteringen aan onze eendenkooien.

Trots

2020 bracht meer. We zijn trots op...

- de succesvolle campagne 'Code Rood voor Weidevogels' die € 115.000 en veel media-aandacht opleverde.
- Onze online excursies en eendagsvakanties, ontwikkeld in verband met de lockdown.
- Het enorme succes van onze nieuwe online wervingsmethodes, zoals micro-donaties via Tikkie.
- Onze boswachter Maarten die het prachtige Nieuw Leeuwenhorst mocht laten zien in Koffietijd.
- Onze vrijwillige gidsen en gastheren/-vrouwen, die ook in dit moeilijke jaar positief en betrokken bleven. Het team in bezoekerscentrum Tenellaplas heeft bergen werk verzet om het centrum voor te bereiden op de vernieuwing van de tentoonstelling, begin 2021.
- De positieve resultaten uit het markt- en lezersonderzoek, we stegen in naamsbekendheid en waardering.
- Onze enorme stijging in bereik via social media.

Op basis van de bovengenoemde stappen bouwen we in 2021 verder aan een sterker merk Zuid-Hollands Landschap en een brede, betrokken achterban.

Overall flexibel werken

Begin 2020 was de centrale organisatie, inclusief de afdeling Bedrijfsvoering, juist ingetrokken in een nieuw kantoor in Delft. De coronacrisis dwong ons om flexibel werken op afstand versneld in te voeren.

Flex

Onze grote kantoortuin op één locatie in Delft is voortaan minder het centrale punt. De drie regiokantoren ondergaan verbeteringen met betrekking tot voorzieningen en werkplekken, zodat hier nog meer volwaardige flexplekken ontstaan. Alle medewerkers die (overwegend) kantoorwerk doen faciliteerden we met laptops, hard- en software en indien nodig met bureaustoelen en dergelijke voor thuis. Door deze aanpassingen kan vrijwel iedere medewerker zowel thuis als in Delft, op de regiokantoren, of waar dan ook optimaal en flexibel werken.

Anders

Onafhankelijk zijn van je werkplek heeft grote invloed op de wijze waarop medewerkers naar hun werk en de organisatie kijken. Het sociale contact was door corona noodgedwongen minder. Dat realiseren we ons en we zijn het anders aan het organiseren; met digitale (start)bijeenkomsten, wandelafspraken met collega's, digitale koffieuurtjes et cetera.

Up to date

Tegelijk met het bovenstaande realiseerden we een geplande migratie naar een ander ICT-netwerk en op het vlak van gegevensbescherming, jaarrekening, werkplannen, begroting en rapportages liggen we goed op schema.

Enquête

In 2020 is onder het personeel een digitale enquête gehouden. We delen hier enkele resultaten.

- 75% van de collega's vulde de vragenlijst in; het feit dat we de enquête uitvoerden werd zeer gewaardeerd.
- De meeste collega's hebben ritme en structuur gevonden, zij willen ook 'na corona' graag de keuze houden om deels thuis te werken en online te vergaderen; dat scheelt werkdruk, energie en (reis)tijd. Thuiswerken is wel een stuk eenzamer.
- Dynamiek, interactie met het team, het sociale contact en het contact met onze gebieden en vrijwilligers worden gemist. De combinatie van werk en (kleine) kinderen werd in de maanden dat de scholen dicht waren als lastig ervaren.
- De verstrekte thuiswerkmiddelen zijn prima en ook de ICT-migratie is - op wat incidenten na - goed verlopen.
- We hebben als organisatie voldoende gecommuniceerd, maar met name in het veld werden sommige (coronagerelateerde) besluiten moeilijk begrepen, zeker met betrekking tot de vrijwilligers.

Toekomst

Bedrijfsvoering kreeg een nieuw afdelingshoofd ad interim omdat medio 2020 het toenmalige afdelingshoofd uitviel. Voordat we de vrijgekomen vacature invullen, voeren we een aantal verbeterpunten in de afdeling door en brengen we functies en taken beter in lijn met de behoefte van de organisatie. Doel is om zomer 2021 een toekomstbestendige afdeling Bedrijfsvoering te hebben staan.

2. Bestuursverslag

2.1 DOELSTELLING, MISSIE EN VISIE

Het Zuid-Hollands Landschap is een natuurbeschermingsorganisatie; al ruim 85 jaar zetten we ons actief in om natuur, landschap en erfgoed duurzaam veilig te stellen voor alle Zuid-Hollanders. We hebben een brede achterban en ondersteunen met De Groene Motor veel vrijwilligers die werken voor groen en erfgoed in de provincie. Het beleid en de bijbehorende activiteiten zijn uitgewerkt in het Meerjarenbeleidsplan 2019-2023, beschikbaar via [onze website](#).

Doelstelling

Het Zuid-Hollands Landschap heeft als doelen:

- het beschermen, beheren en ontwikkelen van wat uit oogpunt van natuur, landschap en erfgoed waardevol is in Zuid-Holland;
- bezoekers, vrijwilligers, donateurs en anderen binden en verbinden aan natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland;
- natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland in eigendom en/of in beheer nemen, alsmede te herstellen en, waar mogelijk, te creëren; dit zowel ter wille van de natuur zelf als voor het welzijn van de mens.

Missie en visie

- **Missie:** wij beschermen natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland en verbinden het met mensen. Wij doen dat samen met onze medewerkers, vrijwilligers, donateurs en bezoekers omdat wij het willen doorgeven aan toekomstige generaties.
- **Visie:** wij zorgen voor natuur, landschap en erfgoed in de drukste provincie van ons land en vinden het belangrijk dat iedereen in Zuid-Holland daarvan kan genieten. Wij doen dat samen met vrijwilligers, bedrijven, overheden, andere natuur- en landschapsorganisaties, fondsen en onze donateurs. Als goed doel kunnen en willen we het niet alleen doen.

Toekomst

De stikstofimpasse leidt ertoe dat er extra geld beschikbaar is voor natuurherstel in Natura 2000-gebieden. Voor bijvoorbeeld de gebieden op Voorne en Goeree is in 2020 een subsidie-aanvraag bij het Ministerie van LNV ingediend ter waarde van meer dan € 900.000. Deze aanvraag wordt waarschijnlijk in 2021 beschikt en zal een grote uitvoeringsopgave worden. Een mooie kans om natuur in de regio Eilanden te herstellen en versterken. De verwachting is ook dat in 2021 de structurele SNL-subsidie zal worden verhoogd van 75 naar 84 % van de normkosten, om de gevolgen van stikstof in onze gebieden tegen te kunnen gaan. De provincie heeft daarnaast extra geld beschikbaar gesteld in het kader van het programma Boerenlandvogels. Ook wij zullen in 2021 weer gebruik maken van deze subsidie voor een bedrag van ca. € 400.000.

Het Zuid-Hollands Landschap is sinds medio 2020 in overleg met de gemeente Rijswijk over de mogelijke overname van de landgoederenzone de Voordes. Het gaat zowel om het groen als twee historische panden waarvan het hoofdgebouw mogelijk ontwikkeld zal worden tot kantoorruimte met een meervoudig maatschappelijke doelstelling. Een mooi project wat wij in 2021 verder zullen onderzoeken. In Oostvoorne starten we in 2021 met de plannen voor de realisatie van drie vakantiewoningen, in lijn met ons opstallenbeleid. De realisatie wordt gefinancierd uit het Fonds Verbinden met Mensen. Ons financieel perspectief voor het jaar 2021 en verder ziet er op dit moment zeer positief uit, wat kansen biedt om de Zuid-Hollandse natuur een flinke impuls te geven, en het speerpunt 'Meer beschermde Natuur' uit ons Meerjarenbeleidsplan ondersteunt.

2.2 DOELREALISATIE

De doelstelling van het Zuid-Hollands Landschap is het beheren en beschermen van natuur, landschap en erfgoed. Als natuurbeschermingsorganisatie dragen wij bij aan een maatschappelijk doel, een voorziening die voor de hele samenleving van meerwaarde is. Het Zuid-Hollands Landschap beheert en beschermt meer dan honderd gebieden.

In 2020 is het totaal aantal hectare met 6 netto gegroeid tot een totale oppervlakte van ruim 4.778 (bron CMSi) hectare natuur, landschap en cultuurhistorie. Dit draagt bij aan een gezonde en kwalitatief hoogwaardige leefomgeving. De Groene Motor faciliteert ruim 7.000 vrijwilligers in erfgoed en groen. We leiden hen op, zorgen voor gereedschap en certificering, stimuleren en enthousiasmeren zo veel mogelijk mensen om ook de handen uit de mouwen te steken in natuur, landschap en erfgoed.

Het realiseren van de doelen doen wij voor en door mensen. Daarmee heeft de stichting, naast het beheren en beschermen van natuur, als doel om mensen en bedrijven aan zich te binden als donateur/Beschermers of vrijwilliger. Belangrijke voorwaarde hiervoor is dat mensen het erfgoed en groen in hun omgeving kunnen beleven, daarvoor ontsluiten wij onze natuurgebieden, bieden online en offline informatie en faciliteren groenparticipatie.

Ook in het uitzonderlijke jaar 2020 werkten we hard om onze doelen te realiseren (zie het [activiteitenverslag](#)).

Monitoren en evalueren van het behalen van resultaten

Aan de hand van het Meerjarenbeleidsplan 2019-2023 worden werkplannen opgesteld en daarna wordt de begroting opgesteld voor aankomend jaar. Periodiek worden de Producten en Projecten zowel financieel als niet-financieel (KPI's) gemonitord en geëvalueerd waarna zaken kunnen worden bijgesteld.

Selectie van Producten en of Projecten

Aan de hand van interne selectie worden Producten en of Projecten geselecteerd en daarna vindt middels de bestaande AOIB de uitvoering plaats.

2.3 FINANCIËEL BELEID

Baten en lasten

De inkomsten van het Zuid-Hollands Landschap komen uit verschillende bronnen: provincie, gemeenten, landelijke subsidies (SNL), de Nationale Postcode Loterij, particulieren en bedrijven. Door deze verscheidenheid aan bronnen is het risico van discontinuering als gevolg van wegvallende financiën beheersbaar. Het saldo van de baten en lasten heeft zich in 2020 positief ontwikkeld ten opzichte van de begroting. De oorzaak van deze positieve ontwikkeling is voor een groot deel te danken aan de koerswinst die geboekt is over de beleggingsportefeuille; per 31 december 2020 bedroeg de koerswinst ruim € 228.000. Het netto resultaat van de financiële baten en lasten bedroeg ruim € 254.000 (in de begroting was een bedrag van € 140.000 opgenomen). De beleggingsportefeuille van het Zuid-Hollands Landschap wordt beheerd door een externe organisatie met een gematigd defensief mandaat. De beleggingen dienen ter ondersteuning van de statutaire doelen en hebben een langlopende tijdhorizon. Het Zuid-Hollands Landschap spreekt haar duidelijke voorkeur uit voor duurzaam beleggen, waarbij wordt getracht om door een dialoog met de managers van beleggingsfondsen c.q. ondernemingen een positief veranderingsproces te bewerkstelligen (engagementbeleid), of middels uitsluitingsbeleid het duurzame karakter van de portefeuille te waarborgen. Het huidige beleggingsstatuut is vastgesteld door het bestuur en wordt door het afdelingshoofd bedrijfsvoering beheert die rechtstreeks aan de directeur-bestuurder rapporteert. De audit commissie ziet toe op de uitvoering van het door het bestuur geaccordeerde beleggingsbeleid en rapporteert daarover aan het bestuur. Vanaf september 2019 is het bestuursmodel van het Zuid-Hollands Landschap omgevormd naar een raad van toezichtmodel. Het beleggingsstatuut moet op deze bestuurswijziging worden aangepast. In de tussentijd wordt er gehandeld volgens de richtlijnen van het raad van toezichtmodel en is de directeur-bestuurder verantwoordelijk voor de naleving. De raad van toezicht is toezichthouder met de audit commissie als voorportaal.

Maandelijks wordt door de audit commissie gerapporteerd aan de raad van toezicht over de resultaten van de portefeuille. De grote fluctuaties in het resultaat maken het lastig om in financiële rapportages een goede forecast te maken van de totale inkomsten.

Dit geldt ook voor de post nalatenschappen, als onderdeel van de baten van particulieren. In 2020 legde het team Marketing, Communicatie & Fondsenwerving de basis voor een structureel nalatenschappenprogramma. Naast genoemde bronnen voor fondsenwerving worden jaarrond marketingacties uitgevoerd, de inzet van social media en e-mailmarketing is hierbij steeds belangrijker geworden. Het aantal periodieke schenkers nam toe, hoewel hier niet actief op werd gestuurd. Dit biedt kansen voor de toekomst.

Een totaaloverzicht van het saldo van baten en lasten is terug te vinden in de Jaarrekening 2020, in de paragraaf 'Staat van baten en lasten 2020'. De baten en lasten van de stichting met een eenmalig of tijdelijk karakter worden zo veel mogelijk in projecten uitgevoerd. Hierdoor blijft beter inzichtelijk wat er is besteed aan de doelstelling. Een uitzondering hierop is het meerjarige programma De Groene Motor. De Groene Motor ondersteunt vrijwilligers met kennis, middelen en menskracht. Dit wordt gefinancierd door middel van meerjarige subsidie van de provincie Zuid-Holland en een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Vanwege de grootte van dit project, met een volledig eigen financiering, is besloten dit als apart product op te nemen binnen de begroting en jaarrekening.

Analyse baten

De baten van de stichting bestaan diverse onderdelen. Onderstaand worden deze nader toegelicht met kenmerk eenmalig of jaarlijks terugkerend en risico's ten aanzien van de continuïteit van de baten. De baten van particulieren bestaan uit beschermers inkomsten, giften en legaten en zijn ten aanzien van beschermers inkomsten en giften veelal jaarlijks terugkerend maar niet contractueel

vastgelegd. De baten van bedrijven bestaan uit sponsoring eenmalig of regulier en kunnen wel of niet contractueel zijn vastgelegd. De baten van loterijorganisaties zijn de baten van de Nederlandse Postcode Loterij en is jaarlijks terugkerend voor een vooraf bepaalde periode. De baten van subsidies van overheden bestaan uit jaarlijkse terugkerende en contractueel vastgelegde SNL-subsidies en De Groene Motor subsidies, en eenmalige subsidies van overheden. De baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten zijn veelal eenmalige baten voor projecten waarbij projecten ook een langere looptijd kunnen hebben als 1 jaar.

Fondsenwervingsmethode(n)

Voor particulieren zijn er online en offline giftenmailingsacties, structurele donaties via (maandelijks/jaarlijkse) incasso of overschrijving.

Uit particuliere inkomsten is ca. 75% terugkerend en ca. 25% eenmalig (nalatenschappen zijn buiten beschouwing gelaten).

Continuïteitsreserve en beleggingen

De continuïteitsreserve is bedoeld als buffer om kosten van de werkorganisatie te kunnen doorbetalen als het Zuid-Hollands Landschap met grote calamiteiten wordt geconfronteerd. Tot en met het jaar 2019 werden de behaalde resultaten of geleden verliezen ten gunste of ten laste gebracht van de continuïteitsreserve.

Met ingang van 2020 heeft de raad van toezicht in haar vergadering van 10 december 2020 akkoord gegeven op een wijziging. De berekeningswijze vanaf 2020 is als volgt: aan de hand van de jaarkosten van de organisatie blijken uit de begroting van het opvolgende jaar 2021 zijnde € 4.157 miljoen, wordt een factor van 1,1 toegepast en geeft een saldo per 31 december 2020 van de continuïteitsreserve van € 4.573 miljoen. Per 31 december 2021 wordt deze factor op 1,0 gezet van de jaarkosten blijken uit de begroting van 2022. Vanaf 2020 worden de behaalde resultaten of geleden verliezen ten gunste of ten laste gebracht van de bestemmingsreserve Strategische investeringen. Afhankelijk van de koersontwikkelingen zal in

2021 worden gezien of een bedrag onttrokken moet worden aan de effectenportefeuille. Bij het opstellen van de jaarrekening over 2020 is de waarde van de effectenportefeuille aan meer dan gemiddelde verandering onderhevig vanwege de coronacrisis. Over 2020 staat wel vast dat de netto koerswinst ruim € 254.000 bedroeg en de waarde van de effectenportefeuille ruim € 6 miljoen vertegenwoordigde. Zoals hierboven vermeld heeft een externe organisatie de beleggingsportefeuille in beheer. Hiertoe is een overeenkomst gesloten die gebaseerd is op de voorwaarden in het beleggingsstatuut van het Zuid-Hollands Landschap. Het mandaat is conform dit statuut matig defensief en bestaat voornamelijk uit duurzame beleggingsfondsen. Conform het beleggingsstatuut mag voor maximaal 4% belegd worden in alternatieve beleggingen in opkomende markten. Deze beleggingen zijn gericht op duurzaamheid. In het beleggingsstatuut zijn de bevoegdheden en verantwoordelijkheden vastgelegd.

Toerekening kosten beheer en administratie

De aanbeveling van de brancheorganisatie Goede Doelen Nederland (GDN) voor kosten Beheer en Administratie wordt in hoofdlijnen gevolgd. De kosten van beheer en administratie zijn alle kosten die niet aan de doelstelling en werving van baten toe te rekenen zijn. Conform GDN worden de salariskosten via het gehanteerde tijdschrijfsysteem (tijd x tarief) direct aan de doelstellingen toegerekend, waarna het restant vervolgens wordt verantwoord onder kosten beheer en administratie. De ICT-kosten zijn onderverdeeld in kantoorautomatisering en beheeradministratiesystemen. Door middel van een omslag worden de kosten toebedeeld aan de doelstellingen op basis van medewerkers (aandeel in gebruik).

Doorberekening kosten bedrijfsvoering

In verband met de integrale kostentoerekening worden de kosten van het product Bedrijfsvoering doorberekend aan de producten Beheerobjecten, De Groene Motor en de Projecten. Over 2020 is een bedrag van € 579.246 aan kosten voor bedrijfsvoering doorberekend aan de Beheerobjecten, De Groene Motor en de Projecten.

De uitvoeringskosten eigen organisatie worden aan de 'kosten eigen fondsenwerving' en de producten vallend onder 'besteed aan de doelstellingen' toegerekend op basis van het relatieve aandeel van elk van de te onderscheiden producten in het totaal van de totale lasten over enig jaar. Voor de verdeling van deze kosten over de diverse producten verwijzen wij u naar de bijlage [Producten](#).

Jaarplan 2021

Voor 2021 zijn er werkplannen ten behoeve van de begroting 2021 opgesteld. De basis voor de werkplannen is de directievisie gebaseerd op het Meerjarenbeleidsplan 2019-2023. Er zijn werkplannen gemaakt voor de diverse Doelstellingen/Producten zoals Natuurbeheer, Recreatie, Communicatie etc. welke in de bijlage Begroting komend boekjaar nader zijn toegelicht.

Begroting 2021

Aan de hand van de werkplannen is de begroting 2021 opgesteld en deze sluit met een negatief bedrag van € 1.496.000 als saldopost van de baten ad € 8.762.000 en lasten ad € 10.258.000. Bij het opstellen van de begroting 2021 is tevens een inschatting gemaakt van de projecten voor 2021. Het negatief saldo ad € 1.496.000 wordt voor € 1.011.000 onttrokken aan de Bestemmingsreserves en voor € 485.000 aan de Bestemmingsfondsen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de bijlage Begroting komend boekjaar.

Kengetallen/KPI's

In onderstaande tabel geven wij een aantal van de belangrijkste financiële kengetallen weer met betrekking tot de effectiviteit en efficiency van bestedingen.

	WERKELIJK 2020	BEGROOT 2020	WERKELIJK 2019
Rentebaten / liquide middelen	-0,01%	0,00%	0,13%
Besteed aan doelstellingen / totale baten	81,93%	89,56%	80,59%
Besteed aan doelstellingen / totale lasten *1)	78,95%	84,80%	80,09%
Kosten eigen fondsenwerving / baten fondsenwerving	19,33%	22,62%	21,53%
Kosten beheer en administratie / totale lasten *2)	16,95%	9,91%	15,02%
Solvabiliteit	66,45%		65,07%
Liquiditeit	5,3		5,6

*1) Het verschil in percentage "Besteed aan doelstellingen / totale lasten" van Werkelijk 2020 ten opzichte van Begroot 2020 zijnde 5,85% wordt onder andere veroorzaakt door de toename van "Kosten beheer en administratie" welke wordt meegewogen in de berekening waarbij de intern gerealiseerde omslagberekening niet wordt meegewogen. Indien de intern gerealiseerde omslagberekening wel zou worden meegewogen dan zou het percentage Werkelijk 85,93% bedragen.

*2) Het verschil in percentage "Kosten beheer en administratie / totale lasten" van Werkelijk 2020 ten opzichte van Begroot 2020 zijnde 7,04% wordt onder andere veroorzaakt door de toename van "Kosten beheer en administratie" door eenmalige kosten zijnde a) eenmalige huisvestingskosten door verhuizing; b) hogere afschrijvingen door aankoop van Arbo verantwoord kantoormeubilair; c) hogere kosten uitbesteed werk door uitval medewerkers en d) hoger ziekteverzuim medewerkers en tevens het niet mee laten wegen van de intern gerealiseerde omslagberekening. Indien de intern gerealiseerde omslagberekening wel zou worden meegewogen dan zou het percentage Werkelijk 9,98% bedragen.

2.4 BELANGRIJKSTE RISICO'S EN ONZEKERHEDEN

Het Zuid-Hollands Landschap onderscheidt meerdere risico's en onzekerheden. Om deze risico's beheersbaar te maken wordt een register bijgehouden waarin de risico's worden benoemd met hun mogelijke impact en de maatregelen die genomen worden om deze risico's te verkleinen of te beheersen. De raad van toezicht wordt regelmatig geïnformeerd over wijzigingen in het risicoregister. Onderstaand worden de belangrijkste risico's uit het register toegelicht.

Continuïteit

Het Zuid-Hollands Landschap geeft mede uitvoering aan de realisatie van maatschappelijke doelen. Deze worden beleidsmatig bepaald in de politiek-bestuurlijke centra van rijk, provincie en gemeenten; voor een aanzienlijk deel wordt het realiseren van de doelen financieel mogelijk door het verstrekken van subsidies. Zowel de continuïteit van het beleid als van de financiering is gevoelig voor politiek-bestuurlijke invloeden. De ontwikkeling van nieuw beleid op het gebied van onder andere beschikbare financiële middelen voor natuurdoelen, nieuwe stikstofwetgeving en ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening kunnen grote invloed hebben. Het Zuid-Hollands Landschap anticipeert hierop door de afhankelijkheid van subsidies te verminderen en door invloed uit te oefenen op beleidsontwikkelingen (onder andere door lobby via Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en de koepel LandschappenNL).

Grondaankoop

De Europese Commissie heeft in 2015 een reeds jaren geleden beëindigde subsidieregeling voor de aankoop en bescherming van natuurgronden in Nederland goedgekeurd, en geoordeeld dat deze regeling ('de PNB-regeling') verenigbaar was met de regels van de interne markt. Het Gerecht van de Europese Unie heeft in 2018, na een beroep tegen dat goedkeurende besluit door de Vereniging Gelijkberechtigting Grootgrondbezitters en anderen, geen inhoudelijk oordeel geveld, maar geoordeeld

dat de Commissie op grond van de procedureregels voor dit besluit een andere onderzoeksprocedure had moeten volgen.

In september 2020 onderschreef het Europese Hof dat oordeel van het Gerecht. Daarbij doet het Europese Hof geen inhoudelijke uitspraak over de voormalige subsidieregeling. De uitspraak gaat niet in op de vraag of er wel of geen sprake was van ongeoorloofde staatsteun. Het Hof heeft uitsluitend bevestigd dat er een procedureel gebrek kleefte aan het Commissiebesluit uit 2015. De 12 provinciale Landschappen en de vereniging Natuurmonumenten vertrouwen erop dat een nieuwe onderzoeksprocedure door de Europese Commissie er opnieuw toe zal leiden dat de oude subsidieregeling wederom wordt goedgekeurd. De natuurorganisaties worden hierin bijgevallen door de Nederlandse Staat. Het is te hopen dat wij spoedig deze tijdrovende procedure achter ons kunnen laten, zodat alle aandacht gericht blijft op ons werk: behouden en versterken van de natuur.

Opstallenbeleid

Het Zuid-Hollands Landschap heeft al langere tijd te maken met hogere kosten dan opbrengsten wat betreft de opstallen. Voorheen werd dat deels gedekt vanuit de boekjaarsubsidie, wat sinds 2013 niet meer het geval is. Punt is dat in het verleden langjarige en ongunstige contracten zijn afgesloten die wij niet eenzijdig kunnen aanpassen. Om dit tekort op te heffen hebben wij diverse maatregelen genomen. Op de eerste plaats hebben wij voor de erfpachtcontracten het Groene Erfpacht ontwikkeld waarmee de erfpachtcanons geleidelijk meer marktconform worden. Ten tweede zijn er vakantiewoningen ontwikkeld en wordt daarnaast voortdurend naar nieuwe verdienmodellen gezocht. Ook worden waar mogelijk objecten afgestoten door verkoop op basis van erfpacht.

Maatschappelijke relevantie

Willen we de aandacht en betrokkenheid van de (potentiële) donateur, dan vraagt dat continue inspanning. Ten opzichte van andere (natuur)organisaties is het Zuid-Hollands Landschap een vrij kleine speler. Overigens blijkt uit onderzoek naar naamsbekendheid en imago in 2020 dat onze naamsbekendheid is toegenomen vergeleken met eerder onderzoek in 2013. Daarnaast beoordelen respondenten onze organisatie als betrouwbaar en relevant.

Wijzigingen in samenwerkingsverbanden (momenteel loopt de statusaanvraag voor Nationaal Park Hollandse Duinen) kunnen leiden tot verlies van identiteit en naamsbekendheid. Bepaalde beheermaatregelen kunnen nadelige effecten hebben op het donateursaantal. Het Zuid-Hollands Landschap volgt de maatschappelijke ontwikkelingen en speelt daar waar mogelijk op in. Wij doen dat via acties zoals het werven van donaties voor de aankoop van nieuwe natuurgebieden of de campagne Code Rood voor Weidevogels. Het aantal donateurs is de afgelopen jaren redelijk stabiel. Wel hebben we een aantal trends ingezet, die we vast willen houden in 2021: mensen doneren méér via (online) losse giften, er is meer aandacht voor nalatenschappen en wat bijvoorbeeld uit het bovengenoemde Naamsbekendheid- en Imago-onderzoek bleek: 66% van de Zuid-Hollanders geven aan zeker of waarschijnlijk bereid te zijn om een vrijwillige, eenmalige bijdrage te betalen als ze een bezoek hebben gebracht aan één van onze gebieden. Dit biedt kansen voor zogenaamde micro-donaties in onze gebieden.

Het Zuid-Hollands Landschap tracht de risico's en onzekerheden bij de uitvoering van haar doelstellingen te beheersen, door deze te herkennen en te benoemen en waar mogelijk hierop te anticiperen. Hierdoor is de bereidheid om risico's en onzekerheden af te dekken laag, maar de bereidheid om acties te ondernemen juist hoog. Zo spreiden wij onze inkomstenbronnen, zoeken wij naar nieuwe verdienmodellen en zoeken wij actief de samenwerking op. Het zorgvuldig bouwen

aan een stevige financiële positie, een van de doelstellingen in het Meerjarenbeleidsplan, geeft ook de mogelijkheid om (on)verwachte tegenvallers op te vangen.

2.5 GOVERNANCE

Raad van toezicht

Sinds oktober 2019 heeft het Zuid-Hollands Landschap een besturingsmodel met een directeur-bestuurder en een raad van toezicht bestaande uit zes personen. Elk lid van de raad van toezicht heeft zijn/haar eigen achtergrond en expertise. Het verslag van de raad van toezicht over het jaar 2020 is te vinden ná het Bestuursverslag, zie 'Toezichtsverslag'.

Adviesraad

Begin 2020 zijn nieuwe leden voor de Adviesraad geworven. Deze raad, de voortzetting van de Natuur Wetenschappelijke Commissie, bestaat nu uit: mw. P. Braaksma (voorzitter), mw. P. van Egmond, dhr. H. de Groot, mw. M. Hopperus Buma, dhr. D. Melman, dhr. H. Nuiver, dhr. T. Vogelzang, dhr. L. Vreugdenhil. De leden hebben kennis en expertise op het gebied van natuur, landschap en erfgoed, agrarisch natuurbeheer, landbouw, vrijwilligersbeleid, publieksparticipatie, communicatie en fondsenwerving. Voor gevraagd en ongevraagd advies aan de directeur-bestuurder kwamen zij in 2020 vier keer bijeen. Deze vergaderingen leidden tot adviezen over onder andere: fondsenwerving bij bedrijven in tijden van corona; bestrijding van storingssoorten zoals ridderzuring en akkerdistel in natuurpercelen met agrarisch medegebruik in de Krimpenerwaard; de financiële toekomst van De Groene Motor, mochten de provinciale subsidies in de toekomst teruglopen.

Beloningsbeleid

Het Zuid-Hollands Landschap staat onder leiding van directeur-bestuurder Michiel Houtzagers. Hij heeft de volledige vertegenwoordigingsbevoegdheid om de werkorganisatie adequaat te kunnen begeleiden naar de realisatie van de vastgestelde doelen. Daarnaast is hij, samen met het managementteam, eindverantwoordelijk voor het beleid.

De directeur-bestuurder ontving in 2020 een brutobeloning - conform de cao - van € 108.868 (€ 142.657 incl. werkgeverslasten en incl. bijtelling auto) op basis van een fulltime aanstelling (37-urige werkweek). Dit jaarinkomen blijft substantieel onder het maximum van € 124.142 volgens de GDN Beloningsregeling voor 2020. De BSD-score is in de rvt-vergadering van 18 maart 2021 vastgesteld op 430. De belastbare vergoeding en bijtelling betreffen de bijtelling wegens privégebruik van de bedrijfsauto.

BSD-score	BEZOLDIGING ZHL	MAXIMUM GDN
Jaarinkomen		
Brutoloon	101.228	
Vakantiegeld	7.640	
Vaste eindejaarsuitkering	-	
TOTAAL	108.868	124.000
Belaste vergoedingen / bijtellingen	8.412	
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	8.383	
Pensioencompensatie	16.994	
Overige beloningen op termijn	-	
TOTAAL	142.657	201.000

De raad van toezicht verricht haar activiteiten onbezoldigd en komt in aanmerking voor een kilometervergoeding. Er zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt aan de directeur-bestuurder en de rvt-leden.

Cao Bos en Natuur

Voor medewerkers van het Zuid-Hollands Landschap geldt de cao Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Gedragscodes en Richtlijnen

Wij onderschrijven de Code Goed Bestuur (de Code Wijffels), de Richtlijn 650 (onderdeel van richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de Raad voor de jaarverslaggeving), de Gedragscode van Goede Doelen Nederland en het CBF-keurmerk.

Samenstelling bestuur/raad van toezicht met hoofd- en nevenfuncties

Directeur-bestuurder

de heer ir. M.R. Houtzagers, Voorburg
directeur-bestuurder

Hoofdfunctie

- Directeur-bestuurder van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

Relevante (neven)functies

- Bestuurslid van gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon
- Lid adviescommissie dierenwelzijn gemeente Rotterdam
- Namens LandschappenNL: lid van het plein beheerpraktijk van de VBNE

Raad van toezicht

mevrouw M.Y. van Duijn, Rotterdam
lid raad van toezicht

Hoofdfunctie

- Voorzitter Bestuur Antes Holding BV (Parnassia Groep)

Relevante (neven)functies

- Voorzitter bestuur Bavo Europort
- Bestuurslid ESPRI (Epidemiological and Social Psychiatric Research Institute)
- Bestuurslid ROAZ ZWN (Regionaal Overleg Acute Zorg Zuid West Nederland)

mevrouw ir. A.N. Papma, Monster
voorzitter raad van toezicht

Hoofdfunctie

- Eigenaar Adrie Papma Support

Relevante (neven)functies

- Bestuurslid Questionmark
- Lid Supervisory Committee en Board of Association Wetlands International

de heer R.F.M. Ruijgrok, Delft
lid raad van toezicht, voorzitter auditcommissie

Hoofdfunctie

- Manager Verenigingen & Stichtingen bij Bank ten Cate

Relevante (neven)functies

- Geen relevante nevenfuncties

de heer T.J. Slob, Noordeloos
lid raad van toezicht

Hoofdfunctie

- Boer

Relevante (neven)functies:

- Wethouder in gemeente Molenlanden
- Gezamenlijk bestuurlijk trekker van de Leertuin Agrarische Economie en Duurzaamheid in het samenwerkingsverband Alblasserwaard/Vijfheerenlanden

de heer ir. F.W. Tazelaar, Den Haag
lid raad van toezicht, lid auditcommissie

Hoofdfunctie

- Directeur Duurzaamheid bij gemeente Amsterdam

Relevante (neven)functies

- Lid Raad van Commissarissen Port of Den Helder NV
- Lid Advisory Board Sustainability Honors Programme, Universiteit van Amsterdam
- Lid Project Assessment Committee bij FMO (Flying Swans Consortium)

de heer mr. J.F. Weber, Nieuwerkerk aan den IJssel
lid raad van toezicht

Hoofdfunctie

- Burgemeester van gemeente Zuidplas

Relevante (neven)functies

- Lid inspiration board van Greenvillage Delft
- Bestuurlijk trekker brede verduurzaming van de landbouw rond de Nieuwkoopse Plassen

Organisatie

Op de vorige pagina staat in een organogram de organisatie van het Zuid-Hollands Landschap weergegeven.

Het managementteam (MT) bestaat uit de directeur-bestuurder en de drie afdelingshoofden. Regelmatig komt ook het MT-plus bij elkaar; naast de vier MT-leden nemen dan de coördinator O&K en de drie regiohoofden deel aan het overleg. De directeur-bestuurder stuurt de regiohoofden rechtstreeks aan. Met name de afdelingen Bedrijfsvoering & Financiën en Marketing, Communicatie & Fondsenwerving ondergingen in 2020 enkele personele en organisatorische veranderingen. Zie hiervoor ook de hoofdstukken 'Bedrijfsvoering' en 'Marketing, Communicatie & Fondsenwerving' in het activiteitenverslag.

De nieuwe beheerder van ons bezoekerscentrum Tenellaplas, in dienst sinds juli 2020, werkt vanuit het team MCF, evenals de boswachters communicatie. Binnen Bedrijfsvoering & Financiën werd met succes het team Ontwikkeling & Kwaliteit (O&K) geformeerd, een doorontwikkeling van de stafafdeling Terreinen & Opstallen. De hoofddoelstellingen van het team O&K zijn:

1. beter borgen van rentmeesterzaken (waaronder de opstallen) en van de kwaliteit van beheerplanning;
  2. continueren van beleidszaken vanuit de oude stafafdeling;
  3. professionaliseren van onze projectleiding.
- Dit laatste was nodig omdat we meer in de vorm van projecten gaan werken, onder meer omdat financiering projectgericht zal worden. Met O&K is ingezet op specialisatie, wat nu al tot meer slagkracht en betere resultaten leidt.

De regio's Kuststreek en Eilanden kregen een nieuw regiohoofd die beiden inmiddels zijn ingewerkt en hun draai in de organisatie hebben gevonden.

Per 31 december 2020 waren er nog enkele openstaande vacatures, maar de organisatie slaagt er telkens in om de vacatures binnen afzienbare tijd in te vullen.

2.6 COMMUNICATIE MET BELANGHEBBENDEN

Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/ Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. De specifieke doelgroepen werden ook in 2020 met diverse communicatiemiddelen geïnformeerd zoals: website, digitale nieuwsbrieven, kwartaalblad, jaarverslag, website, persberichten en sociale media (met name Twitter, Facebook, LinkedIn en Instagram). Daarnaast namen we deel aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden. Het streven naar verbreding van de doelgroep is in 2020 ingezet. Om de continuïteit van de organisatie te waarborgen, moeten we nieuwe, jongere doelgroepen aan ons weten te binden. Natuur dichtbij is - zo blijkt uit de coronacrisis - in ieders belang. Met name de doelgroep 35-55 jaar biedt kansen, zo blijkt uit ons onderzoek naar het imago van het Zuid-Hollands Landschap (zie ook het hoofdstuk 'Marketing, Communicatie & Fondsenwerving' in het activiteitenverslag). Daarom zijn we in 2020 begonnen met de vernieuwing van website en tijdschrift.

Visdiefje

2.7 MAATSCHAPPELIJKE ASPECTEN VAN ONDERNEMEN

Bij beheeractiviteiten maken we waar mogelijk gebruik van vrijwilligers om het draagvlak voor ons werk te vergroten en kosten te besparen. Op onze landgoederen werken we samen met cliëntgroepen om ook kwetsbaren te laten genieten van de natuur. Zo geven we op meerdere manieren invulling aan onze maatschappelijke opgave.

De bedrijfsvoering is steeds meer gericht op duurzaam werken: zo bestaat bijvoorbeeld een deel van het wagenpark uit hybride en elektrische auto's, zetten we financiële middelen weg in duurzame beleggingen, investeerden we in zonnepanelen op ons bezoekerscentrum Tenellaplas en werken we zo veel mogelijk papierarm.

2.8 VRIJWILLIGERS

Met het borgen van het belang van vrijwillige inzet in ons MJB, begroting en werkplannen is de behoefte ontstaan voor actualisatie van het vrijwilligersbeleid. Het vastgelegde vrijwilligersbeleid wordt in 2021 getoetst aan actualiteit en behoeften van nu, van zowel onze vrijwilligers, als van de organisatie ZHL. De Adviesraad speelt een actieve rol bij het herformuleren van het vrijwilligersbeleid. In september van 2021 wordt het herziene beleid vastgelegd en gedeeld met de raad van toezicht.

2.9 CORONA

2020 was door corona een extreem jaar. De pandemie heeft ons kansen gebracht, maar stelde ons ook voor pittige uitdagingen.

Om met dat laatste te beginnen, de grote bezoekersaantallen zorgden voor een ongekend grote recreatiedruk in onze gebieden. Het leidde tot parkeerproblemen, meer afval en verstoring van de natuur. We moesten omwille van de veiligheid van onze vrijwilligers ook het vrijwilligerswerk vrijwel stilleggen. De impact was groot; velen misten het sociale contact, de fysieke activiteit en hun geliefde natuurgebieden.

Doorloop van gevolgen coronavirus van 2020 naar 2021

Half maart 2020 werd de wereld getroffen door het coronavirus. Ook het Zuid-Hollands Landschap heeft hier mee te maken. Naast financiële risico's (daling van het ongerealiseerd resultaat van de effectenportefeuille) zijn ook personele risico's in de vorm van capaciteitsverlies van personeel denkbaar. Een eventuele impact op de baten is op dit moment niet te voorspellen. De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap is van mening dat zij de huidige coronacrisis kan doorstaan zonder externe steun, vanwege de gezonde financiële basis die de afgelopen jaren is opgebouwd. Daarnaast wordt nog kritischer gekeken naar het uitgavenpatroon.

Welke kansen heeft corona ons gebracht?

- De crisis toonde aan hoe groot de betrokkenheid van vrijwilligers bij het Zuid-Hollands Landschap is. Samen met De Groene Motor werden oplossingen gezocht die ervoor gezorgd hebben dat het vrijwilligerswerk nog toekomstbestendiger is geworden, met name door het inzetten van digitale hulpmiddelen en de zoektocht naar nieuwe doelgroepen (zie ook het hoofdstuk 'Vrijwilligers & De Groene Motor' in het activiteitenverslag).
  - Voor heel veel Zuid-Hollanders is het duidelijk geworden hoe groot de waarde van natuur dicht bij huis is. Zij wisten en masse onze gebieden te vinden, óók jongeren en gezinnen met kinderen. Dit is dan ook bij uitstek de tijd om grotere bekendheid te krijgen voor ons merk en ons werk.
  - Niet alleen in het veld, maar ook online wist het publiek ons beter dan voorheen te vinden. Hierop inspeland hebben we onze communicatie op digitaal gebied verbeterd en geïntensiveerd. De natuur beleven alsof je met de boswachter meeloopt - dat kan nu ook digitaal.
  - Het flexibel werken is in onze organisatie onder druk van corona versneld, en succesvol ingevoerd.
- De coronacrisis duurt voort en de maatregelen hebben nog steeds impact op onze organisatie, maar zeker is:
- dat we in 2020, ondanks of dankzij corona, doeltreffende maatregelen hebben genomen die het Zuid-Hollands Landschap toekomstbestendiger hebben gemaakt en
  - dat de waardering voor natuur dichtbij enorm aan waarde heeft gewonnen onder heel veel Zuid-Hollanders.

Klein Profijt

3. Toezichtsverslag

Verslag van de raad van toezicht

Maatschappelijke ontwikkelingen vragen om steeds meer wendbaarheid van organisaties zoals het Zuid-Hollands Landschap. Ons besturingsmodel (het zogenaamde 'Bestuurs-model') is daarom in 2019 omgezet in een 'Raad van toezicht model'. Daarin kwam het bestuurlijk proces in handen van de directeur-bestuurder en er kwam een raad van toezicht. Door het nieuwe model ontstond er binnen de organisatie nog meer ruimte voor eigen verantwoordelijkheid, proactief gedrag en slagkracht om goed in te kunnen spelen op de actualiteit. 2020 is het eerste verslagjaar waarin op deze manier wordt samengewerkt binnen het Zuid-Hollands Landschap.

Samenstelling

Per 31 december 2020 bestaat de raad van toezicht van het Zuid-Hollands Landschap uit zes leden, vanaf zomer 2021 zullen het vijf leden zijn. De samenstelling, inclusief relevante nevenfuncties, is terug te vinden in de paragraaf 'Samenstelling bestuur/raad van toezicht met hoofd- en nevenfuncties'. In 2020 hebben er geen wisselingen plaatsgevonden in de raad van toezicht. In de auditcommissie heeft Frank Tazelaar van plaats gewisseld met Marianne van Duijn.

Taken

- Toezicht op de algemene gang van zaken binnen de stichting en het door de directeur-bestuurder gevoerde beheer en beleid.
- In de rol van werkgever toezicht op het functioneren van de directeur-bestuurder.
- Gevraagd en ongevraagd advies en ondersteuning geven aan de directeur-bestuurder.
- Jaarlijks goedkeuring verlenen aan de jaarrekening en het jaarverslag van het afgelopen boekjaar, het (meerjaren)beleidsplan en de begroting voor het komende boekjaar.

Voor het toezicht op de financiën is uit de raad een auditcommissie ingesteld. Jaarlijks vindt een excursie plaats samen met het managementteam, de Ondernemingsraad en de Adviesraad.

Verslagjaar 2020

De raad van toezicht en de auditcommissie hebben in 2020 beide vijf keer vergaderd in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. In deze vergaderingen heeft de raad van toezicht goedkeuring verleend aan de jaarrekening, het inhoudelijk jaarverslag 2019 en het jaarplan en de begroting 2021 en de directeur-bestuurder decharge verleend over het gevoerde beleid. De goedkeuring van de jaarrekening en begroting vond plaats op basis van het advies van de auditcommissie en de BSD-score werd vastgesteld.

Daarnaast was er veel aandacht voor actuele en strategische onderwerpen. Uiteraard speelde de coronapandemie met de bijbehorende kansen en bedreigingen. Door corona werden veel mensen zich bewust van het belang van natuur, wisten zij onze gebieden te vinden en hebben we een groei van het aantal Beschermers gezien. Aan de andere kant zorgden de vele bezoekers voor extra druk op de natuur met onder andere meer afval tot gevolg. Duidelijk was het dat alle medewerkers extra inspanningen hebben verricht om het Zuid-Hollands Landschap draaiende te houden.

Ook het stikstofdossier was actueel, het biedt mooie kansen voor het versterken van onze Natura 2000-gebieden. Datzelfde geldt voor het programma Boerenlandvogels waarmee we deze unieke vogels kunnen beschermen en behouden. Er was aandacht voor de visie op financiële duurzaamheid, het risicoregister, de voortgang van het meerjarenbeleidsplan aan de hand van KPI's, medewerkerstevredenheid en vitaliteit van de organisatie, het opstallenbeleid en er was een rondetafelgesprek over natuur en landbouw. Het geplande werkbezoek aan het Zeeuws Landschap in het kader van kennisuitwisseling is als gevolg van corona doorgeschoven naar 2021.

Alle bestuurders hebben de integriteitsverklaring ondertekend waarin zij aangeven onafhankelijk en integer te handelen.

Dit eerste jaar was het zoeken naar en regelmatig reflecteren op de balans in de samenwerking tussen raad van toezicht, directeur-bestuurder en managementteam in dit nieuwe model met andere rollen voor iedereen. Begin 2021 wordt dit eerste jaar geëvalueerd.

Terugkijkend op dit bijzondere jaar is de raad van toezicht trots op resultaten die bereikt zijn voor de natuur in Zuid-Holland door medewerkers met passie en ambitie, hierin voorgegaan door een gemotiveerd en betrokken bestuur en managementteam.

Delft, 17 juni 2021

Driekleurige glansspreeuw

4. Financieel verslag

3. Financieel verslag

Het financieel verslag bestaat uit de volgende onderdelen:

- Vaststelling en goedkeuring jaarrekening
- Balans per 31 december per verslagjaar
- Staat van baten en lasten over verslagjaar
- Resultaatbestemming over verslagjaar
- Kasstroomoverzicht over verslagjaar
- Toelichting jaarrekening
- Toelichting op de balans
- Reserves en fondsen
- Toelichting op de staat van baten en lasten
- Overige gegevens
- Bijlagen

Vaststelling en goedkeuring jaarrekening

De raad van toezicht van de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap heeft de jaarrekening en het bijbehorende activiteiten- en bestuursverslag, inclusief verantwoordingsverklaring van het jaarverslag, goedgekeurd op 17 juni 2021.

Bestuur

Ir. M.R. Houtzagers

Raad van Toezicht

Ir. A. Papma (voorzitter)

M.Y. van Duijn

R.F.M. Ruijgrok

T.J. Slob

F.W. Tazelaar

Mr. J.F. Weber

Balans per 31 december 2020

(Na resultaatbestemming)

	31 DECEMBER 2020	31 DECEMBER 2019
ACTIVA		
x € 1.000		
Immateriële vaste activa [1]	170	229
Materiële vaste activa [2]	980	932
	1.149	1.161
Vorraden [3]	10	11
Vorderingen en overlopende activa [4]	4.370	4.580
Effecten [5]	6.026	5.766
Liquide middelen [6]	5.058	4.957
	15.464	15.315
Totaal	16.613	16.475

PASSIVA

x € 1.000

RESERVES EN FONDSSEN

Reserves

- Continuïteitsreserve [7]
- Bestemmingsreserves [8]

	4.573	5.331
	6.467	5.388
	11.040	10.720
FONDSSEN		
• Bestemmingsfondsen [9]	2.534	2.999
	2.534	2.999
Voorzieningen [10]	127	29
Schulden en overlopende passiva [11]	2.912	2.727
Totaal	16.613	16.475

Staat van baten en lasten over 2020

x € 1.000

	WERKELIJK 2020	BEGROOT 2020	WERKELIJK 2019
BATEN			
BATEN [12]			
• Baten van particulieren	1.769	1.410	1.847
• Baten van bedrijven	65	80	198
• Baten van loterijorganisaties	1.125	1.125	1.125
• Baten van subsidies van overheden	3.931	2.565	2.963
	6.890	5.180	6.133
• Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.949	1.525	1.221
• Overige baten	-842	30	690
Som van de baten	7.996	6.735	8.044
LASTEN			
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN [13]			
• Natuurbeheer	1.664	1.603	1.541
• Monitoring	71	0	44
• Kwaliteitsborging	38	274	52
• Waterschapslasten	0	0	0
• Recreatie	368	418	325
• Communicatie	599	537	462
• Ontwikkeling	144	182	115
• Beheer objecten	525	627	644
• Opstallen	326	270	267
• Beheeradministratie	100	0	106
• De Groene Motor	420	670	603
• Vrijwilligers	143	141	103
• Projecten	2.152	1.310	2.220
	6.551	6.032	6.483
Wervingskosten [14]	340	376	396
Kosten beheer en administratie [15]	1.407	705	1.215
Onderhanden werken	0	0	0
Som van de lasten	8.298	7.113	8.094
Saldo voor financiële baten en lasten	-302	-378	-50
Saldo financiële baten en lasten [16]	254	140	653
Saldo van baten en lasten	-48	-238	602

Resultaatbestemming

x € 1.000

	WERKELIJK 2020	BEGROOT 2020	WERKELIJK 2019
Saldo van baten en lasten	-48	-238	602
BESTEMMING SALDO VAN BATEN EN LASTEN:			
Toevoeging/onttrekking aan:			
• Continuïteitsreserve	0	0	-36
• Bestemmingsreserves	158	-54	302
• Bestemmingsfondsen	-206	-184	336
	-48	-238	602

Aanvullend op bovenstaande resultaatbestemming blijvende uit de staat van baten en lasten ad € -48, vallen de volgende overige mutaties ook onder de resultaatbestemming van het jaar 2020:

1. WIJZIGING CONTINUÏTEITSRESERVE RVT 10-12-2020

Continuïteitsreserve	-759	
Bestemmingsreserve Aankoop en beheer nieuwe terreinen	607	80%
Bestemmingsreserve Strategische investeringen	152	20%

2. HERVERDELING VAN EGALISATIERESERVE 2017-2018-2019

Bestemmingsreserve Aankoop en beheer nieuwe terreinen	-135
Bestemmingsreserve Optimalisatie beheerplannen	-185
Bestemmingsreserve Strategische investeringen	-90
Bestemmingsreserve Verbinden met mensen	116
Bestemmingsfonds Beheer opstallen	60
Bestemmingsfonds Beheer Objecten derden	25
Bestemmingsreserve Egalisatiereserve 2017/2019	210

3. TOEBEDELING BESTEMMINGSFONDSEN

Bestemmingsreserve Strategische investeringen	250
Bestemmingsfonds Beheer Ockenburgh	-250

4. ONTVOEGING VOOR DOTATIE VOORZIENING GROOT ONDERHOUD

Bestemmingsfonds Beheer Opstallen	-95
Voorziening Groot onderhoud	95

Totaal overige mutaties **0**

Deze overige mutaties worden nader toegelicht in de bijlage Recapitulatie reserves en fondsen.

Het saldo van de volgende items in deze recapitulatie zijn reeds opgenomen in de resultaatbestemming:

Resultaat producten	268
Resultaat opstallen en beheerobjecten	252
Resultaat afgeronde projecten	-568
Totaal conform resultaatbestemming	-48

Voor een nadere onderverdeling zie de toelichting op de balans.

Kasstroomoverzicht over 2020

x € 1.000 (Volgens de indirecte methode)

	2020	2019
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN		
Bedrijfsresultaat	-48	601
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	282	198
Mutatie bestemmingsreserves	-95	-
Mutatie voorzieningen	98	3
	285	201
Verandering in werkkapitaal:		
Voorraden en onderhanden werk	1	-0
Vorderingen en overlopende activa	210	153
Effecten	-260	-651
Kortlopende schulden (excl. schulden aan kredietinstellingen)	185	-243
	136	-740
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	372	62
Opbrengst van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten	-	-
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten	-	-
Waardeveranderingen van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten	-	-
Rentelasten en soortgelijke kosten	-	-
Bijzondere baten & lasten	-	-
Correcties	-2	1
	-2	1
Kasstroom uit operationele activiteiten	370	63
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN		
Investerings in immateriële vaste activa	-12	-163
Investerings in materiële vaste activa	-262	-431
Desinvesterings in immateriële vaste activa	-	-
Desinvesterings in materiële vaste activa	3	-
Mutaties overige financiële vaste activa	-	11
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-270	-583
Mutatie geldmiddelen	100	-520
Toelichting op de geldmiddelen		
Stand per 1 januari	4.958	5.477
Mutatie geldmiddelen	100	-520
Stand per 31 december	5.058	4.958

ALGEMEEN

Richtlijnen/keurmerken

De jaarrekening 2020 is ingericht conform de Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties. De richtlijn vormt een essentieel onderdeel van de beoordelingen die worden verricht door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) in het kader van het CBF-Keurmerk.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Afrondingen

Over het algemeen zijn de getallen in deze jaarrekening afgerond in duizenden euro's. Hierdoor kunnen er verschillen ontstaan met de totaalstelling als de afzonderlijke reeds afgeronde getallen worden opgeteld.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie zich over verschillende zaken een oordeel vormt en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Op iedere balansdatum wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde.

Valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's. Vorderingen, schulden en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode worden in de jaarrekening verwerkt tegen de koers van afwikkeling. Eventuele koersverschillen worden opgenomen in de staat van baten en lasten.

GRONDSLAGEN VOOR BALANSWAARDERING

Algemeen

De waardering van activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Immateriële vaste activa

- **Software**
Onder deze post is de investering in software opgenomen die niet fysiek op de locatie aanwezig is, maar waarvan via een portal op internet gebruik wordt gemaakt. Op de investeringen die worden gemaakt om de applicaties bedrijfsspecifiek te maken, wordt afgeschreven (CRM-systeem). De waarde wordt bepaald tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.

Materiële vaste activa

Direct in gebruik voor de doelstelling

- **Natuurterreinen.** In de jaarrekening wordt het bezit aan terreinen gewaardeerd op een symbolisch bedrag van €1 omdat de onroerende bezittingen duurzaam aan het economisch proces zijn onttrokken.
- **Opstallen.** De opstallen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.
- **Vakantiewoningen.** Het Zuid-Hollands Landschap bezit twee vakantiewoningen die via een intermediair worden verhuurd aan particulieren.

Bedrijfsmiddelen

- **Machines en dienstauto's**
De machines en dienstauto's zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs en rekening houdend met de residuwaarde.
- **Inventaris**
De inventaris bestaat uit kantoormeubilair, computerapparatuur en overige software. De inventaris is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.

De afschrijvingspercentages zijn vastgesteld aan de hand van de verwachte economische levensduur van de bedrijfsmiddelen.

Financiële instrumenten

Onder de financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten, zoals vorderingen en schulden, als financiële derivaten verstaan. Voor de grondslagen van primaire instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost. De Stichting heeft geen financiële derivaten.

Effecten

De effectenportefeuille bestaat uit aandelen, obligaties, alternatieve beleggingen en liquide middelen. De ter beurze genoteerde obligaties behoren tot een handelsportefeuille en worden gewaardeerd op de beurswaarde per balansdatum, waarbij zowel ongerealiseerde als gerealiseerde waardeveranderingen direct in de staat van baten en lasten worden verantwoord.

Vorraden

De voorraden in het kader van de doelstelling bestaan uit artikelen die voor de verkoop zijn bestemd. De voorraden zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of vervaardigingswaarde.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor eventuele oninbaarheid van vorderingen wordt een voorziening getroffen. In 2020 is er een voorziening voor oninbaarheid van vorderingen (waaronder debiteuren) opgenomen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves en fondsen

De bestemmingsreserves zien toe op het deel van het eigen vermogen dat wordt afgezonderd omdat daaraan door de directeur-bestuurder een beperkte bestedingsmogelijkheid is gegeven. De bestemmingsfondsen zien toe op het deel van het vermogen dat wordt afgezonderd omdat daaraan door derden een beperkte bestedingsmogelijkheid is gegeven.

Voorzoningen

Voorziening jubilea: De voorziening jubilea wordt opgenomen tegen de contante waarde van de verwachte uitkeringen gedurende het dienstverband. Bij de berekening van de voorziening wordt ondermeer rekening gehouden met verwachte salarisstijgingen en de blijfkans. Bij het contant maken is de markttrent van hoogwaardige ondernemingsobligaties ad 3% (2019 was 3%) als disconteringsvoet gehanteerd.

Voorziening groot onderhoud: De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. Het uitgevoerde onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Algemeen

Baten en lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen van waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden verantwoord in het jaar waarin de prestaties zijn verricht en afgerond. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Baten en lasten van activiteiten, welke per balansdatum nog niet zijn afgerond, worden verantwoord als respectievelijk vooruit ontvangen en vooruitbetaald.

Baten

Baten uit erfstellingen en legaten worden verantwoord in het boekjaar, waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. In de praktijk betekent dit dat deze worden opgenomen op het moment dat de gelden zijn ontvangen.

Lasten

De lasten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenen

Het Zuid-Hollands Landschap heeft haar pensioenen ondergebracht bij Stichting BPL-Pensioenen (BPL). De beleidsdekkingsgraad van BPL bedroeg 92,6% per 31 december 2020 (94,3% per 31 december 2019). De pensioenregeling betreft een middelloonregeling. Het pensioengevend salaris was in 2020 gemaximeerd tot € 57.232. De jaarlijkse premie die voor rekening komt van de werkgever bedraagt maximaal 18,39% (in 2019: 17,09%) van het pensioengevend salaris. De pensioenverplichtingen worden gewaardeerd volgens "verplichting aan pensioenuitvoerder benadering". In deze benadering wordt aan de pensioenuitvoerder te betalen premie als een last in de winst- en verliesrekening verantwoord. Ultimo 2020 zijn er evenals in 2019 geen verplichtingen waarvoor een pensioenvoorziening is opgenomen.

Afschrijvingen

De afschrijvingen zijn berekend door middel van vaste percentages van de aanschafwaarde, op basis van de verwachte economische levensduur. Boekwinsten en -verliezen bij verkoop van de vaste activa zijn begrepen onder de post overige baten.

Financiële baten en lasten

De financiële baten en -lasten betreffen de op de verslagperiode betrekking hebbende renteopbrengsten en -kosten van uitgegeven en ontvangen leningen en tegoeden.

GRONDSLAGEN VOOR BALANSWAARDERING

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen een geschatte gemiddelde koers.

Rentebaten en soortgelijke opbrengsten, alsmede rentelasten en soortgelijke kosten, worden opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Toelichting op de balans

x € 1.000

ACTIVA

VASTE ACTIVA

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA [1]

Het verloop van de immateriële vaste activa wordt als volgt weergegeven:

	Software	Totaal huidig boekjaar	Totaal voorgaand boekjaar
Boekwaarde per 1 januari	229	229	122
Investerings	12	12	163
Desinvesteringen inclusief duurzame waardevermindering	0	0	0
Afschrijvingen	-71	-71	-57
	-59	-59	106
Boekwaarde per 31 december	170	170	229

MATERIËLE VASTE ACTIVA [2]

Het verloop van de materiële vaste activa wordt als volgt weergegeven:

	Direct in gebruik voor de doelstelling	Bedrijfsmiddelen	Totaal huidig boekjaar	Totaal voorgaand boekjaar
Boekwaarde per 1 januari	249	683	932	642
Investerings	0	262	262	431
Desinvesteringen	0	-3	-3	0
Afschrijvingen	-17	-194	-211	-141
	-17	64	47	290
Boekwaarde per 31 december	232	748	980	932

Voor een gedetailleerd overzicht van de immateriële- en materiële vaste activa verwijzen wij u naar de bijlage.

Afschrijvingspercentages:

- Direct in gebruik voor de doelstelling 0-10%
- Bedrijfsmiddelen 10-50%
- Software 20-33%

Toelichting op de balans

x € 1.000

De activa betreffende de 'direct in gebruik voor de doelstelling' bestaan uit:

A. NATUURTERREINEN

(in eigendom of met beperkte rechten)

	2020 hectare	2019 hectare
Stand per 1 januari	4.773	4.754
Mutaties		
- Eigendom	2	19
- Beheer	15	0
- Erfpacht	0	0
- correctie CMSI	1	0
Stand per 31 december	4.791	4.773

B. OPSTALLEN

De bezittingen die rechtstreeks in gebruik zijn voor de doelstelling betreffen woningen en regiokantoren die het Zuid-Hollands Landschap zonder subsidie heeft aangekocht of gebouwd.

VLOTTENDE ACTIVA

VOORRADEN [3]

Direct beschikbaar voor de doelstelling

	2020	2019
Winkelvoorraad Bezoekerscentrum Tenellaplas	10	8
Winkelvoorraad promotieteam	0	2
	10	11

De voorraden betreffen de winkelvoorraad. De winkelvoorraden betreffen artikelen voor de verkoop zoals boeken, kaarten en educatiematerialen. De voorraden zijn per einde verslagjaar administratief geïnventariseerd ivm corona niet fysiek.

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA [4]

	2020	2019
Debiteuren	305	295
Belastingen en premies sociale verzekeringen	22	0
Overige vorderingen en overlopende activa	4.043	4.285
	4.370	4.580

Debiteuren

Openstaand saldo	310	295
Voorziening voor dubieuze debiteuren	-5	0
	305	295

Een voorziening voor oninbare debiteuren is opgenomen.

Toelichting op de balans

x € 1.000

Voorziening dubieuze debiteuren	2020	2019
Stand per 1 januari	0	0
Toevoeging	5	0
Onttrekking	0	0
Stand per 31 december	5	0

Voor de leden die geïncasseerd worden is een gedeelte als dubieus opgenomen.

Belastingen en premies sociale verzekeringen	2020	2019
Omzetbelasting	22	0
	22	0

Overige vorderingen en overlopende activa	2020	2019
Ministerie RVO (subsidieregeling Natuur en Landschap)	2.039	1.969
Provincie Zuid-Holland (subsidieregeling De Groene Motor en Recreatie)	79	263
Vooruitbetaalde bedragen	21	29
Nog te ontvangen bedragen	1.820	1.189
Nog te ontvangen subsidiegelden voor projecten	83	836
	4.043	4.285

EFFECTEN [5] Beleggingsportefeuille	2020		2019	
	€	%	€	%
Aandelen	2.384	40%	2.145	37%
Alternatieve beleggingen	185	3%	192	3%
Obligaties	2.883	48%	2.642	46%
Voor belegging beschikbare middelen	574	10%	787	14%
	6.026	100%	5.766	100%

Van de obligatiebeleggingsfondsen heeft per eind 2020 2,2% een rating S&P A+ en 4,6% een rating Moody's A2. Het gemiddelde effectieve rendement bedroeg 3%. De gemiddelde duration is 2,22. De verkrijgingsprijs van de obligaties bedroeg € 2.790.373

LIQUIDE MIDDELEN [6]	2020	2019
Banktegoeden	5.058	4.952
Kas	0	3
Kruisposten	0	3
	5.058	4.957

De liquiditeiten worden kortlopend uitgezet tegen een zo hoog mogelijke rente. Dit betekent dat er regelmatig gewisseld wordt van rekening.

Toelichting op de balans

x € 1.000

PASSIVA

CONTINUÏTEITSRESERVE [7]	2020	2019
Stand per 1 januari	5.331	5.367
Mutatie	-759	-36
Stand per 31 december	4.573	5.331

De continuïteitsreserve is bedoeld als buffer om kosten van de werkorganisatie te kunnen doorbetalen als Het Zuid-Hollands Landschap met grote calamiteiten wordt geconfronteerd. Tot en met het jaar 2019 werden de behaalde resultaten of geleden verliezen ten gunste of ten laste gebracht van de continuïteitsreserve. Met ingang van 2020 heeft de Raad van Toezicht in haar vergadering van 10 december 2020 haar akkoord gegeven op een wijziging. De berekeningwijze vanaf 2020 is als volgt. Aan de hand van de jaarkosten van de organisatie blijken uit de begroting van het opvolgende jaar 2021 zijnde € 4.157, wordt een factor van 1,1 toegepast en geeft saldo per 31 december 2020 van de continuïteitsreserve van € 4.573. Per 31 december 2021 wordt deze factor op 1,0 gezet van de jaarkosten blijken uit de begroting van 2022. Vanaf 2020 worden de behaalde resultaten of geleden verliezen ten gunste of ten laste gebracht van bestemmingsreserve Strategische investeringen.

BESTEMMINGSRESERVES [8]	2020	2019
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	2.643	2.169
Optimalisatie beheerplannen	0	270
Strategische investeringen	1.576	1.216
Verbinden met mensen	1.212	1.167
De Groene Motor	115	55
Egalisatie reserve	921	512
	6.467	5.388

De bestemmingsreserves zijn reserves waarvoor het voormalig bestuur, thans de directeur-bestuurder), de bestemming heeft aangewezen. In de bestemmingsreserves hebben zich de volgende mutaties voorgedaan:

Aankoop en beheer nieuwe terreinen	2020	2019
Stand per 1 januari	2.169	1.795
Mutatie	474	374
Stand per 31 december	2.643	2.169

De Raad van Toezicht heeft in haar vergadering van 10 december 2020 het besluit genomen om de Continuïteitsreserve te verminderen waarbij 80% zijnde € 607 van deze vermindering ten gunste is gebracht van de bestemmingsreserve Aankoop en beheer nieuwe terreinen. Tevens heeft er een herverdeling plaatsgevonden van de Bestemmingsreserve Egalisatiereserve 2017-2019 ad € 133.

Toelichting op de balans

x € 1.000

Optimalisatie beheerplannen	2020	2019
Stand per 1 januari	270	270
Mutatie	-270	0
Stand per 31 december	0	270

De doelstelling van deze reserve betreft het optimaliseren van bestaande beheerplannen. Dit vat zich samen in aanpassingen in de beheercyclus, inclusief een nieuwe meerjarenplanning en het wegwerken van de achterstanden met betrekking tot verlopen beheerplannen.

Strategische investeringen	2020	2019
Stand per 1 januari	1.216	749
Mutatie	360	467
Stand per 31 december	1.576	1.216

De doelstelling van deze reserve betreft het toekomstbestendig maken en houden van de statutaire doelstelling van de stichting door te anticiperen op kansen die voor het Zuid-Hollands Landschap belangrijk zijn in haar ontwikkeling. Dat kan zijn vanwege politieke veranderingen of ontwikkelingen waar wij vanuit strategisch oogpunt op moeten reageren. Voorbeelden vanuit het recente verleden zijn de stikstofdepositie, natuurgraven in de Bonnenpolder, Buitenland van Rhooon etc. Ook in het geval van het beperken van (imago)schade kan een beroep worden gedaan op deze reserve voor extra inzet van mensen en middelen. Veelal zijn de kosten die gemoeid gaan met deze onderwerpen niet voorzien of opgenomen in de reguliere begroting. De activiteiten kunnen echter wel substantieel bijdragen aan de strategische doelstellingen van de organisatie. De Raad van Toezicht wordt jaarlijks geïnformeerd over de uitputting van dit reserve. Met ingang van het jaar 2020 worden behaalde resultaten of geleden verliezen ten gunste van of ten laste van deze reserve gebracht. Tot en met 2019 werden deze mutaties verwerkt via de continuïteitsreserve. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar de bijlage met nadere detailering van deze mutaties.

Verbinden met mensen	2020	2019
Stand per 1 januari	1.167	1.430
Mutatie	46	-264
Stand per 31 december	1.212	1.167

Deze reserve wordt ingezet voor producten en projecten verband houdend met de invulling van het laten beleven van natuur in onze gebieden.

De Groene Motor	2020	2019
Stand per 1 januari	55	0
Mutatie	60	55
Stand per 31 december	115	55

De dotatie heeft plaatsgevonden vanuit het overschot van het product.

Egalisatie reserve	2020	2019
Stand per 1 januari	512	843
Mutatie	409	-331
Stand per 31 december	921	512

Dit betreft een vrije reserve ten behoeve van activiteiten die niet uit de reguliere begroting en/of de jaargebonden Nationale PostcodeLoterij ontvangsten kunnen worden gefinancierd. Om deze activiteiten toch doorgang te kunnen laten vinden, wordt een egalisatie reserve gevormd. De oorsprong van deze egalisatiereserve ligt in een fouterstel in 2017. Door deze fouterstel is er over 2017 ruim € 1.2 mln. meer baten verantwoord. De onttrekkingen komen voort uit de afrekening van projecten, na deze fouterstel.

De verdeling van deze reserve is als volgt:

Egalisatiereserve 2017-2019	671
Egalisatiereserve 2020	250
	921

Van het saldo Egalisatiereserve 2017-2019 is reeds € 276 toegekend zodat er nog € 394 beschikbaar is.

BESTEMMINGSFONDSEN [9]	2020	Mutatie	2019
Beheer Opstallen	209	-473	682
Veenweiden en Rietland	0	-6	6
Beheer Objecten Derden	161	105	56
Beheer Elfenbaan	994	-42	1.037
Beheer Ockenburgh	134	-255	389
Beheer Spanjaards Duin	404	338	67
Beheer Beresteijn	49	9	40
Beheer Zandmotor	2	-43	44
Beheer De Van Dixhoorndriehoek	93	-6	99
Beheer Scharperswijk	83	-8	91
Aankopen VSB	0	0	0
Regionaal Belang Voorne	11	-8	19
Beheer Hollandse IJssel	151	2	149
Krimpenerwaard	209	-113	322
Natuurfonds	33	33	0
	2.534	-465	2.999

Beheer Objecten Derden	2020	Mutatie	2019
Kaapduin	4	0	4
De Schans	0	0	0
Eiland Brienoord	12	13	-1
Heemtuin Krimpen	6	-1	7
Watergang Mildenburg	0	0	0
Oostvlietpolder 't Vogelhof	111	24	87
Vosse en Weerlanderpolder	2	37	-35
APM	0	0	0
Biodiversiteit Groene Strand	32	9	23
Met Peterson een mooie leefomgeving in Klein Profijt	0	0	0
Banken	9	9	0
De 6e Molen	0	0	0
Begraafplaats Ouddorp	0	-11	11
Overige mutaties	-15	25	-40
	161	105	56

In de fondsen zijn de gelden ondergebracht waaraan door derden een bestemming is gegeven. Het Zuid-Hollands Landschap kent alleen bestemmingsfondsen, die een omschreven doel hebben.

Fonds Beheer Opstallen

Het Fonds Beheer Opstallen is ingesteld om uit het rendement het onderhoud van de opstallen te financieren. De provincie Zuid-Holland heeft bijgedragen aan de vorming van dit fonds door geen aanspraak te maken op het deel van de verkoopopbrengst van opstallen dat conform de Algemene subsidie verordening Zuid-Holland aan de provincie toekomt, onder het beding dat deze gelden worden toegevoegd aan het Fonds Beheer Opstallen. De mutatie in 2020 bestaat uit het saldo van de baten en lasten van uitgevoerde activiteiten (onderhoudskosten en opbrengsten uit huur en verhuur). Daarnaast is een bedrag onttrokken van € 97.000 voor toevoeging aan de Voorziening groot onderhoud. Vanaf 2021 zullen de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden worden onttrokken aan deze Voorziening groot onderhoud en niet meer ten laste kosten van Fonds Beheer Opstallen.

Fonds Veenweiden en Rietland

Gedurende 10 jaar is in de periode van 2009 tot 2019 een bedrag van € 10.000 geschonken door een particulier. De gelden in dit fonds zullen worden besteed aan natuurprojecten in natte (veenweiden) gebieden zoals de Krimpenerwaard en aangrenzende polders, boezemlanden en uiterwaarden. De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap bepaalt de keuze van de uit te voeren projecten.

Fonds Beheer Objecten Derden

Het Fonds Beheer Objecten Derden is ingesteld als egalisatiefonds voor het beheer van terreinen van derden. De bijdragen van derden die voor het onderhoud van deze gebieden worden ontvangen, dienen ter dekking van de beheerkosten. In 2020 zijn de onder Fonds Beheer Objecten Derden vallende fondsen doorgelicht en waar nodig heeft dat geleid tot aanpassingen in de mutatie.

Fonds Beheer Elfenbaan

Het Fonds Beheer Elfenbaan is ingesteld om de van Rijkswaterstaat ontvangen bedragen in 1999 en 2006 van in totaal € 1.675.252 en het rendement over dit bedrag de beheerkosten van De Elfenbaan, de ecologische verbindingstrook langs de Rijksweg Leiden-Bodegraven (N11), gedurende een periode van 30 jaar, te voldoen. De Elfenbaan is sinds 1997 bij het Zuid-Hollands Landschap in beheer. Met Rijkswaterstaat is overeengekomen dat dit kapitaal niet wordt belegd in de beleggingsportefeuille.

Fonds Beheer Ockenburgh

Het Fonds Beheer Ockenburgh is ingesteld om van het rendement van het door de provincie Zuid-Holland ontvangen kapitaal van € 104.688 de beheerkosten te voldoen. Met de Provincie is overeengekomen dat het niet is toegestaan dat een tekort op de beheerkosten in mindering wordt gebracht op het fonds. In 2011 is het Fonds Hyacintenbos samengevoegd met het onderhoudsfonds van het nabijgelegen landgoed Ockenburgh. In 2020 heeft er een mutatie plaatsgevonden.

Fonds Beheer Spanjaards Duin

In 2010 is een beheersovereenkomst afgesloten met Rijkswaterstaat voor een periode van 30 jaar. De afkoopsom voor de financiering van het beheer bedroeg € 765.000. Met Rijkswaterstaat is overeengekomen dat de gelden niet zullen worden belegd. In 2020 is het bedrag dat ten laste gaat van het fonds uitgekomen op € 80.054. In 2020 is overleg gevoerd met Rijkswaterstaat inzake de extra kosten door een maaiveldverlaging uitgevoerd in 2019 en is overeenstemming voor een aanvullende betaling om deze extra niet geplande uitgaven grotendeels te bekostigen.

Fonds Beheer Beresteijn

Sinds 1 mei 2010 voert het Zuid-Hollands Landschap in opdracht van ontwikkelingsmaatschappij Amvest het onderhoud van het parkgedeelte op Landgoed Beresteijn te Voorschoten. In dit kleine landgoed zal een woongebied met zorgcomponent worden ontwikkeld. Zolang er op het landgoed nog geen concrete ontwikkeling plaatsvindt, zal het Zuid-Hollands Landschap een adviserende rol hebben in de toekomstige ontwikkeling. Daarnaast wordt geprobeerd middels beheer de belangrijkste waarden van het landgoed zichtbaar te maken. Jaarlijks is er met Amvest overleg over het beheer en onderhoud. Om verantwoording te kunnen afleggen over de uitgaven is Fonds Beheer Beresteijn opgezet.

Fonds Beheer Zandmotor

Dit fonds is sinds oktober 2011 opgezet door het Zuid-Hollands Landschap in opdracht van de provincie Zuid-Holland. Het betreft een grote hoeveelheid opgespoten zand voor de kust van Ter Heijde. Dit pilotproject brengt naast de functie van kustbescherming ook nieuwe natuur met verrassende flora en fauna met zich mee. Om de inkomsten en de uitgaven goed te kunnen volgen is het Fonds Beheer Zandmotor opgezet. De uitputting bedroeg in 2020 € 43.000.

Fonds Beheer De Van Dixhoorndriehoek

Per 1 januari 2012 heeft het Zuid-Hollands Landschap De Van Dixhoorndriehoek (ca. 110 ha) in Hoek van Holland in erfpacht voor 30 jaar. De energiemaatschappijen EON en GDF Suez hebben binnen De Van Dixhoorndriehoek een natuurherstelproject uitgevoerd van een paar hectaren. Voor het beheer van deze hectaren betalen zij aan de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap een afkoopsom ineens, voor de komende 29 jaar. De afkoopsom bedraagt € 243.600. EON en GDF Suez betalen ieder 50%. In 2020 is van de provincie Zuid-Holland een subsidie ontvangen van € 12.000. De kosten bedroegen € 7.000 waardoor een netto-toevoeging van € 5.000 is gerealiseerd.

Fonds Beheer Scharperswijk

Het beheer en inrichting van het in erfpacht verkregen natuurgebied Scharperswijk is door Rijkswaterstaat eenmalig afgekocht voor een periode van 10 jaar. De afkoopsom bedroeg € 120.866. Hiervan resteert per ultimo 2020 een bedrag van € 83.000.

Fonds Regionaal Belang Voorne

Stichting Regionaal Belang Voorne heeft haar activiteiten gestaakt in 2017. Het saldo van vermogen is aan het Zuid-Hollands Landschap geschonken, ten behoeve van de plaatselijke gebiedsontwikkeling.

Fonds Beheer Hollandse IJssel

Het beheer en inrichting van het verkregen natuurgebied Hollandse IJssel is door de provincie Zuid-Holland eenmalig afgekocht voor een periode van 20 jaar. De afkoopsom bedroeg € 187.711. Dit bedrag is opgebouwd uit een bedrag van € 99.111 voor het beheer en onderhoud aan de kraanbaan. Het restant ad. € 88.600 is voor de beheerwerkzaamheden (Boele, Schanspolder en Geitenwei). In het boekjaar 2020 is voor een bedrag van € 2.000 onttrokken aan het fonds.

Fonds Kwaliteitsimpuls Krimpenerwaard

Om het gebied rond de Krimpenerwaard een kwaliteitsimpuls te geven zullen in de komende jaren activiteiten plaatsvinden. Niet alleen ten behoeve van het beheer, maar ook voor de aankoop van gronden, sanering en herinrichting van de natuur. De kosten worden gedekt uit een legaat dat de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap heeft mogen ontvangen ultimo 2019. In 2020 is hiervan reeds € 113.000 ingezet.

Fonds Natuurfonds

Het Natuurfonds Voornes Duin en Voordelta Westvoorne (vanaf nu Natuurfonds Westvoorne) is opgericht door Eneco, Vattenfall, gemeente Westvoorne, Natuurmonumenten en Stichting Het Zuid-Hollands Landschap. Het fonds heeft als doel de natuurwaarden en de natuurbeleving in het Voornes Duin en de Voordelta (Natura 2000 gebied) te versterken. En richt zich specifiek op de natuurgebieden van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap en Vereniging Natuurmonumenten. Dat doet het fonds door jaarlijks € 35.000 beschikbaar te stellen voor geormerkte projecten van Natuurmonumenten en het Zuid-Hollands Landschap. De financiële middelen ten behoeve van het fonds worden beschikbaar gesteld door Vattenfall, Eneco en de gemeente Westvoorne. Het is mogelijk dat andere partijen ook investeren in dit fonds, mits dit door alle betrokken partijen wordt goedgekeurd. Het natuurfonds wordt beheerd door het Zuid Hollands Landschap.

Toelichting op de balans

x € 1.000

RESULTAATVERDELING

	Stand per 1-1-2020	Werkelijk 2020	Stand per 31-12-2020	Begroot 2020	Werkelijk 2019
Continuïteitsreserve	5.331	-759	4.573	0	-36
	5.331	-759	4.573	0	-36
Bestemmingsreserves					
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	2.169	474	2.643	0	374
Egalisatie reserve beleggingen	0	0	0	0	0
Optimalisatie beheerplannen	270	-270	0	0	0
Strategische investeringen	1.216	360	1.576	-54	467
Verbinden met mensen	1.167	46	1.212	0	-264
De Groene Motor	55	60	115	0	55
Egalisatie reserve	512	409	921	0	-331
	5.388	1.079	6.467	-54	302
Bestemmingsfondsen					
Beheer Opstallen	682	-473	209	-22	414
Veenweiden en Rietland	6	-6	0	0	-23
Beheer Objecten Derden	56	105	161	3	19
Beheer Elfenbaan	1.037	-42	994	-43	-40
Beheer Ockenburgh	389	-255	134	-23	24
Beheer Spanjaards Duin	67	338	404	-46	-307
Beheer Beresteijn	40	9	49	8	6
Beheer Zandmotor	44	-43	2	0	18
Beheer De Van Dixhoordriehoek	99	-6	93	-31	-21
Beheer Scharperswijk	91	-8	83	-5	-2
Aankopen VSB	0	0	0	0	0
Regionaal Belang Voorne	19	-8	11	0	-69
Beheer Hollandse IJssel	149	2	151	-25	-3
Krimpenerwaard	322	-113	209	0	322
Natuurfonds Westvoorne	0	33	33	0	0
	2.999	-465	2.534	-184	336
Totaal	13.719	-145	13.574	-238	602

Toelichting op de balans

x € 1.000

VOORZIENINGEN [10]	2020	2019
Jubileumvoorziening	16	19
Voorziening groot onderhoud	111	10
	127	29

Jubileumvoorziening		
Stand per 1 januari	19	20
Toevoeging	0	0
Onttrekking	-3	-1
Stand per 31 december	16	19

De voorziening voor jubilea is getroffen voor toekomstige uitkeringen overeenkomstig de opgenomen bepalingen in de cao Bos en Natuur, onderdeel De Landschappen, waarbij uitkeringen voor jubilea zijn toegezegd bij het bereiken van het 25e en 40e dienstjaar. De verplichtingen zijn per individuele medewerker bepaald, waarbij de toekomstige uitkering contant is gemaakt. In de bepaling van de voorziening is rekening gehouden met het aantal dienstjaren en de blijfkans.

Voorziening groot onderhoud		
Stand per 1 januari	10	6
Toevoeging	101	5
Onttrekking	0	0
Stand per 31 december	111	10

Aan de Langevelderslag 6 is in 2017 een vakantiewoning ontwikkeld. Om deze woning up-to-date te houden en juist te onderhouden, wordt er jaarlijks gedoteerd aan een voorziening groot onderhoud. Toekomstig groot onderhoud of modernisering van meubilair kan dan worden betaald uit deze voorziening. Met ingang van het jaar 2020 is de Voorziening groot onderhoud uitgebreid met alle aanwezige opstallen en is in overeenstemming gebracht met de planning van onderhoud voor alle opstallen. De toevoeging heeft plaatsgevonden vanuit het Bestemmingsfonds Beheer Opstallen.

SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA [11]	2020	2019
Crediteuren	662	809
Belastingen en premies sociale verzekeringen	195	231
Overige schulden en overlopende passiva	2.053	1.686
	2.911	2.727

Crediteuren		
	662	809
	662	809

Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Omzetbelasting	0	38
Loonheffingen	85	138
Pensioenpremies	111	55
	195	231

Reservering vakantiegeld- en dagen	257	177
Vooruitontvangen bedragen	678	700
Nog te betalen bedragen	204	109
Vooruitontvangen subsidiegelden ten behoeve van projecten	915	700
	2.053	1.686

Rietorchis

Toelichting op de balans

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Voorwaardelijke verplichtingen en belangrijke financiële verplichtingen

HUURVERPLICHTINGEN

Huur (jaarlijks)	€ 321.979
ICT printers (jaarlijks)	€ 26.043
ICT (Axians voor 3 jaar)	€ 343.662

Grondaankoop en (vermeende) staatssteun Risiko – Klacht bij de Europese Commissie.

In 2011 heeft de Europese Commissie goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, waaronder de twaalf Landschappen. Deze regeling kwam in de plaats van de oude subsidieregeling, de PNB-regeling. Naar aanleiding van een klacht die de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) indiende over de PNB-regeling, oordeelde de Commissie, bij besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de maatregel onterecht niet van tevoren had aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun achteraf alsnog is goedgekeurd. Terugvordering van staatssteun was daarmee niet aan de orde. Zowel de VGG als de Landschappen (samen met Natuurmonumenten) hebben tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep aangetekend. De VGG omdat zij vindt dat het (ontoelaatbare) staatssteun was. De Landschappen en Natuurmonumenten hebben beroep aangetekend onder andere omdat we in tegenstelling tot de Commissie van mening zijn dat natuurbeschermingsorganisaties als de onze niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun.

Gevolgen/genomen maatregelen

In 2020 is er een uitspraak geweest van het EU-Hof van Justitie in Luxemburg. In de uitspraak werden de conclusies van het EU-Gerecht uit 2018 bevestigd en werd bepaald dat de Europese Commissie het onderzoek opnieuw moet starten, wegens een procedureel gebrek dat aan het eerdere besluit kleefde. Zuid-Hollands Landschap wacht de voortgang van dit hernieuwde onderzoek geduldig af en ziet de uitkomst wederom met vertrouwen tegemoet.

Een verplichting in de jaarrekening is niet opgenomen.

We blijven ons verder graag richten op de samenwerking met particuliere natuureigenaren, die we van grote waarde vinden en met wie wij in grote mate belangen delen.

Rietzanger

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2020	Begroot 2020	Werkelijk 2019
Baten [12]			
Baten van particulieren	1.769	1.410	1.847
Baten van bedrijven	65	80	198
Baten van loterijorganisaties	1.125	1.125	1.125
Baten van subsidies van overheden	3.931	2.565	2.963
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.949	1.525	1.221
Overige baten	-842	30	690
	7.996	6.735	8.044

Baten van particulieren

Nalatenschappen	312	0	430
Contributies [beschermersinkomsten]	1.063	1.030	1.040
Donaties en giften	395	380	377
	1.769	1.410	1.847

Baten van loterijorganisaties

Nationale Postcode Loterij	1.125	1.125	1.125
	1.125	1.125	1.125

Dit betreft de reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij voor het Zuid-Hollands Landschap en De Groene Motor. Het huidige contract via LandschappenNL loopt tot en met 2020.

Baten van subsidies van overheden

Natuur en landschap (SNL)	2.044	2.006	1.983
Provincie Zuid-Holland (reguliere producten)	407	559	475
Provincie Zuid-Holland (projecten)	1.480	0	505
	3.931	2.565	2.963
Incidentele subsidies	1.480	0	460
Structurele subsidies	2.451	2.500	2.503
	3.931	2.500	2.963

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Verkoop producten *1	4	11	11
Bijdrage beheer voor objecten van derden	1.452	1.028	701
Inkomsten uit terreinen *2	492	486	508
	1.949	1.525	1.221

*1 betreffen boeken, kaarten, gadgets (via Bezoekerscentrum Tenellaplas en promotieteam)

*2 betreffen pachtopbrengsten en doorbelastingen van waterschapslasten

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2020	Begroot 2020	Werkelijk 2019
Brutowinstmarge producten			
Verkoop producten	9	22	26
Kostprijs producten	-5	-11	-15
	4	11	11

Overige baten

Mutatie onderhanden project	-967	0	208
Overige inkomsten (inclusief mutatie onderhanden projecten)	125	30	482
	-842	30	690

LASTEN [13-16]

Personeelskosten	3.215	3.099	2.757
Vrijwilligerskosten	129	47	42
Uitbesteed werk	2.617	2.052	2.988
Materieel	374	391	385
Afschrijvingskosten	282	228	162
Voorlichting, communicatie en promotie	537	449	746
Huisvestingskosten	189	198	178
Verwerving	-2	0	26
Zakelijke lasten terreinen	99	94	111
Algemene kosten	855	619	664
	8.295	7.177	8.059

Verdeling lasten

Besteed aan doelstellingen	6.551	6.032	6.483
Wervingskosten	340	376	396
Kosten beheer en administratie	1.407	705	1.215
	8.299	7.113	8.094

Personeelskosten

Brutolonen en salarissen	2.318	2.232	1.998
Sociale lasten	390	357	362
Pensioenlasten	322	313	274
Overige personeelskosten	184	197	124
	3.215	3.099	2.757

Het personeelsbestand bedroeg 47,2 fte
(voorgaand boekjaar: 42,4 fte)

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2020	Begroot 2020	Werkelijk 2019
Overige personeelskosten			
Reiskostenvergoeding	6	0	35
Onkostenvergoedingen	44	44	43
Werkkleding	35	29	17
Ziekteverzuim	-14	59	-77
Scholings- en opleidingskosten	45	38	29
Inhuur derden	52	0	55
Overige personeelskosten	17	27	22
	184	197	124

BESTEED AAN DOELSTELLINGEN [13]

Natuurbeheer	1.664	1.603	1.541
Monitoring	71	0	44
Kwaliteitsborging	38	274	52
Recreatie	368	418	325
Communicatie	599	537	462
Ontwikkeling	144	182	115
Beheer objecten	525	627	644
Opstallen	326	270	267
Beheeradministratie	100	0	106
De Groene Motor	420	670	603
Vrijwilligers	143	141	103
Projecten	2.152	1.310	2.220
	6.551	6.032	6.483

WERVINGSKOSTEN [14]

Personeelskosten	157	155	165
Vrijwilligerskosten	0	0	0
Uitbesteed werk	12	3	0
Materieel	0	0	0
Afschrijvingen	0	0	0
Voorlichting, communicatie en promotie	113	142	183
Huisvestingskosten	11	18	0
Zakelijke lasten	0	0	0
Algemene kosten	47	58	49
	340	376	396

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2020	Begroot 2020	Werkelijk 2019
KOSTEN BEHEER EN ADMINISTRATIE [15]			
Personeelskosten	808	579	671
Vrijwilligerskosten	1	0	0
Uitbesteed werk	17	76	44
Materieel	14	0	13
Afschrijvingen	108	0	62
Huisvestingskosten	64	50	81
Algemene kosten	396	251	345
Omslagen		-251	
	1.407	705	1.215

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN [16]

Opbrengsten van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten

Opbrengsten uit dividend	49	202	27
Opbrengsten uit rentes	7	1	18
(On)Gerealiseerde koersresultaten	228	0	635
Kosten van effecten	-30	-63	-30
	254	140	650

Rentebaten en soortgelijke opbrengsten

Rentebaten banken	-1	0	2
	-1	0	2

Purperreiger

5. Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de Raad van Toezicht van Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap'

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap' te Rotterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap' per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 "Fondsenwervende organisaties".

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2020;
2. de staat van baten en lasten over 2020; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap' zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- andere informatie zoals opgenomen op pagina 3 tot en met 20;
- het bestuursverslag;
- overige gegevens;
- bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in RJ-Richtlijn 650 “Fondsenwervende organisaties” en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met de RJ-Richtlijn 650 “Fondsenwervende organisaties”.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de RJ-Richtlijn 650 “Fondsenwervende organisaties”. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Breda, 17 juni 2021

Mazars N.V.

w.g. drs. A.N. Terstegen RA

6. Bijlagen

Bijlagen: Activastaat

x € 1.000

OMSCHRIJVING	Boekwaarde 2019	Investerings 2020	Desinvesterings 2020	Afschrijvingen 2020	Boekwaarde 2020
Immateriële vaste activa					
Automatisering	229	12	0	-71	170
	229	12	0	-71	170
Materiële vaste activa					
Direct in gebruik voor de doelstelling					
Natuurterreinen	0	0	0	0	0
Opstallen	249	0	0	-17	232
	249	0	0	-17	232
Bedrijfsmiddelen					
Dienstauto's	197	111	-3	-74	231
Machines	255	73	0	-56	272
Inventaris	231	78	0	-65	245
	683	262	-3	-194	748
Totaal	932	262	-3	-211	980

Bijlagen: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2020						2019					
	Saldo 1-1-2020	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overige mutaties	Saldo 31-12-2020	Saldo 1-1-2019	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2019
Continuïteitsreserve												
Natuurbeheer	5.331	0	0	0	-759	4.572	5.367	492	0	521	-1.049	5.331
Monitoring		0	0	0	0			617	0	0	0	
Kwaliteitsborging		0	0	0	0			-5	0	0	0	
Waterschapslasten		0	0	0	0			-52	0	0	0	
Recreatie		0	0	0	0			0	0	0	0	
Fondsenwerving		0	0	0	0			-136	0	0	0	
Communicatie		0	0	0	0			1.118	0	0	0	
Ontwikkeling		0	0	0	0			-462	0	0	0	
Beheerobjecten		0	0	0	0			-115	0	0	0	
Beheeradministratie		0	0	0	0			0	0	0	0	
Bedrijfsvoering		0	0	0	0			-72	0	0	0	
De Groene Motor		0	0	0	0			-53	0	0	0	
Vrijwilligers ZHL		0	0	0	0			-245	0	0	0	
Afgeronde projecten		0	0	0	0			-103	0	0	0	
Resultaat overige mutaties		0	0	0	-759			0	0	254	-267	
Overheveling		0	0	0	0			0	0	267	-782	
	5.331	0	0	0	-759	4.572	5.367	492	0	521	-1.049	5.331
Bestemmingsreserves												
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	2.169	11	0	-9	472	2.644	1.795	5	0	42	327	2.169
Egalisatie reserve beleggingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Optimalisatie beheerplannen	270	0	0	-85	-185	0	270	0	0	0	0	270
Strategische investeringen	1.216	197	0	-149	311	1.576	749	0	0	0	467	1.216
Verbinden met mensen	1.167	0	-12	-58	116	1.212	1.430	0	-12	-252	0	1.167
Egalisatie reserve	511	0	0	203	207	920	842	-331	0	0	0	511
De Groene Motor reserve	55	60	0	0	0	115	0	55	0	0	0	55
	5.388	268	-12	-98	921	6.465	5.086	-271	-12	-210	794	5.386

(Vervolg)

Bijlagen: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2020					2019						
	Saldo 1-1-2020	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overige mutaties	Saldo 31-12-2020	Saldo 1-1-2019	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2019
Strategische investeringen												
Overheveling continuïteitsreserve												
Natuurbeheer	1.216	197	0	-149	311	1.576						
Monitoring		421										
Kwaliteitsborging		-32										
Waterschapslasten		-38										
Recreatie		0										
Communicatie		-124										
Ontwikkeling		-560										
Bedrijfsvoering		-144										
De Groene Motor		-517										
Vrijwilligers ZHL		0										
Beheeradministratie		-143										
Fondsenwerving - beschermersinkomsten en overig		-72										
Fondsenwerving - Erfenissen en legaten		1.095										
Afgeronde projecten		312		-149								
Resultaat overige mutaties					312							
Overheveling Bestemmingsfondsen					5							
Overheveling Bestemmingsreserve					-6							
Optimalisatie beheerplannen												
		197	0	-149	311							

(Vervolg)

Bijlagen: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2020					2019						
	Saldo 1-1-2020	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overige mutaties	Saldo 31-12-2020	Saldo 1-1-2019	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2019
Bestemmingsfondsen												
Beheer Opstallen	682	0	-63	-376	-34	209	268	0	-21	234	200	682
Veenweiden en Rietland	6	0	0	-6	0	0	29	0	-23	0	0	6
Beheer Objecten Derden	56	0	80	0	25	161	37	0	19	0	0	56
Beheer Elfenbaan	1.037	0	-42	0	0	994	1.077	0	-40	0	0	1.037
Beheer Ockenburgh	389	0	-5	0	-250	134	365	0	24	0	0	389
Beheer Spanjaards Duin	67	0	338	0	0	404	374	0	-307	0	0	67
Beheer Beresteijn	40	0	9	0	0	49	34	0	6	0	0	40
Beheer Zandmotor	44	0	-43	0	0	2	26	0	18	0	0	44
Beheer De Van Dixhoordriehoek	99	0	-6	0	0	93	120	0	-21	0	0	99
Beheer Scharperswijk	91	0	-8	0	0	83	93	0	-2	0	0	91
Aankopen VSB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Regionaal Belang Voorne	19	0	0	-8	0	11	87	0	-69	0	0	19
Beheer Hollandse IJssel	149	0	2	0	0	151	152	0	-3	0	0	149
Krimpenerwaard	322	0	0	-113	0	209	0	0	322	0	0	322
Natuurfonds Westvoorne	0	0	0	33	0	33	0	0	0	0	0	0
	2.999	0	264	-470	-259	2.534	2.663	0	-98	234	200	2.999
TOTAAL	13.718	268	252	-568	-97	13.571	13.115	221	-109	545	-55	13.716

Bijlagen: Producten

x € 1.000

	Monitoring/Kwaliteitsborging/Beheeradministratie	Natuurbeheer	Recreatie	Fondsawerwing	Communicatie	Ontwikkeling	Opstallen	Beheerobjecten	Bedrijfsvoering	De Groene Motor	Vrijwilligers ZHL	Algemene projecten	TOTAAL	BEGROTING	VERSCHIL
BATEN															
Subsidie SNL	1.735	39	215	0	0	0	0	35	0	0	0	20	2.044	1.716	328
Subsidie PZH	0	0	0	0	0	0	0	12	0	395	0	0	407	530	-123
Bijdrage NPL	0	0	0	0	20	0	0	0	10	188	0	908	1.125	0	1.125
Bijdragen derden	42	0	8	0	8	0	1	870	0	-1	0	524	1.452	1.597	-145
Subsidie projecten	0	0	15	0	0	0	17	0	0	-2	0	1.449	1.480	0	1.480
Inkomsten uit terreinen	275	0	3	0	0	0	214	0	0	0	0	0	492	534	-42
Beschermersinkomsten	0	0	0	1.093	0	0	10	0	0	0	0	0	1.104	1.025	79
Opbrengst winkel	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	4	8	-4
Sponsoring	0	0	3	18	0	0	4	40	0	0	0	0	65	80	-15
Giften	0	0	0	331	0	0	0	0	0	0	0	23	354	375	-21
Legaten	0	0	0	312	0	0	0	0	0	0	0	0	312	0	312
Rente	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	10	-11
Koersresultaat beleggingsportefeuille	0	0	0	0	0	0	0	0	228	0	0	0	228	0	228
Opbrengst beleggingsportefeuille	0	0	0	0	0	0	0	0	26	0	0	0	26	59	-33
Overige baten	33	28	0	4	11	0	3	0	46	0	0	-967	-842	77	-919
	2.086	67	245	1.757	39	0	254	956	310	580	0	1.956	8.250	6.011	2.239
LASTEN															
Personeelskosten	-535	-120	-279	-157	-191	-96	-62	-103	-808	-304	-57	-501	-3.215	-2.435	-780
Vrijwilligerskosten	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	-2	-74	-51	-129	-54	-75
Uitbesteed werk	-652	-57	-59	-12	0	-25	-120	-408	-17	-21	-4	-1.242	-2.617	-1.790	-827
Materieel	-211	0	-25	0	-6	0	-25	-14	-14	-18	-6	-56	-374	-395	21
Afscriptingskosten	-111	0	0	0	-38	0	-18	0	-108	-11	0	0	-285	-193	-92
Voorlichting, communicatie & promotie	0	0	0	-113	-247	-4	0	0	0	0	0	-174	-537	-402	-135
Huisvestingskosten	-17	-5	0	-11	-13	-8	-66	0	-64	-5	0	-1	-189	-186	-3
Verwerving	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	2
Zakelijke lasten terreinen	-92	0	0	0	0	0	-6	0	0	0	0	-2	-99	-47	-52
Algemene kosten	-47	-27	-5	-47	-105	-12	-30	0	-396	-58	-1	-127	-855	-648	-207
Omslagen *1	0	0	0	0	0	0	0	-101	579	-101	0	-377	0	0	0
	-1.664	-209	-368	-340	-599	-144	-326	-626	-828	-520	-143	-2.530	-8.298	-6.150	-2.148
Resultaat	421	-142	-124	1.418	-560	-144	-72	329	-517	60	-143	-573	-48	-139	91

*1 Dit betreffen doorberekeningen van de kosten 'bedrijfsvoering'.

Bijlagen: Begroting komend boekjaar

x € 1.000

	BEGROOT 2021
BATEN	
BATEN	
• Baten van particulieren	1.803
• Baten van bedrijven	70
• Baten van loterijorganisaties	1.125
• Baten van subsidies van overheden	2.467
	5.465
• Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	3.062
• Overige baten	94
Som van de baten	8.621
LASTEN	
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN	
• Natuurbeheer	1.895
• Recreatie / Toezicht en Handhaving	399
• Kwaliteitsborging / Monitoring en Beheeradministratie	264
• Beheer opstallen	302
• Beheer Derden Terreinen	679
• Ontwikkeling	176
• Communicatie	680
• Projecten	3.647
• De Groene Motor	588
• Vrijwilligers ZHL	142
	8.772
Wervingskosten	420
Kosten beheer en administratie	962
Som van de lasten	10.154
Saldo voor financiële baten en lasten	-1.533
Saldo financiële baten en lasten	37
Saldo van baten en lasten	-1.496
BESTEMMING SALDO VAN BATEN EN LASTEN	
Toevoeging/onttrekking aan:	
• Continuïteitsreserve	0
• Bestemmingsreserves	-1.011
• Bestemmingsfondsen	-485
	-1.496